

10-10

Magazine 2021

A photograph of a Buddhist monk standing in a dark, ancient stone structure. The monk is wearing a bright orange robe and is looking upwards and to the right. The lighting is dramatic, highlighting the monk's face and robe against the dark background. The monk's hands are clasped in front of him.

Een blik op
het Oosten

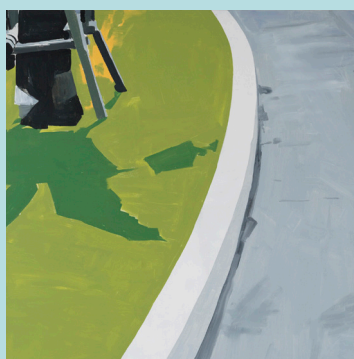
Inhoud

10

14

24

4

Voorwoord

Paul Cools en Kim Wybo

6

'Als de politiek beweert dat ze mensen wil vertegenwoordigen, dan zal ze zich moeten aanpassen'

Dave Sinardet

9

Overmacht tijdens corona

Kim Wybo

10

'Om vanuit de oppositie mee een oplossing te zoeken, dat vind ik toch heel Nederlands'

Kasja Ollongren en Jan Raes

13

Dagvaarden op budget

Paul Cools

14

'Het begint bij de mindset om anderen, zoals China, serieus te nemen'

Ties Dams

17

Verandering stuit op verzet

Paul Cools

18

'Machiavelli is veel subtieler dan zijn reputatie doet vermoeden'

Tinneke Beeckman

22

Onrechtmatige bedingen in B2B-relaties

Lars Van Aert

24

'Mensen zal je nooit in mijn schilderijen zien, ik vind dat zij te veel aandacht wegtrekken'

Koen van den Broek

27

32

28

42

27

Bewegen om te genezen

Lieven Maesschalck

28

**'Go to the Hill, Willy,'
zei Bill Clinton'**

Willy Claes

32

**'Oost-Congo heeft alles om een
toeristische trekpleister te
worden'**

Walter Zinzen en Kris Smet

36

**'In Azië moeten artiesten alles
kunnen'**

Sidi Larbi Cherkaoui

38

Hoe hou je de lever gezond?

Jeoffrey Schouten

39

Koy Shunka: een Japanse ster

Hideki Matsuhisa

40

Direkte Boqueria

Arnau Muñoz

41

**'De graadmeter was dat we
ons terug in Bangkok moesten
voelen'**

Jeroen Van Dyck

42

Cool things happen on the edge

©Herman Selleslags

'De tijden veranderen, maar in het Oosten lijkt de klok nog sneller te tikken'

In 1922 ging de Nederlandse schrijver Louis Couperus (1863-1923) samen met zijn vrouw aan boord van een schip richting het Verre Oosten. In opdracht van het weekblad de Haagsche Post zette Couperus in ruil voor de reiskosten zijn ervaringen op papier. Een bezoek aan Nederlands-Indië lag voor de hand, maar Couperus trok ook naar China en Japan. In dit laatste land vond hij naar zijn smaak te weinig authenticiteit. Sinds Japan in 1868 opnieuw de keizer had ingevoerd, wou het een economische inhaalbeweging maken en nam het veel over van het Westen. Hierdoor werd Japan net zoals Frankrijk in departementen verdeeld en nam het de Duitse grondwet als basis voor de eigen staatsregeling. Couperus schreef teleurgesteld dat Japan 'hybride (was) geworden, een amfibie tussen Oosten en Westen'.

Toen wij een jaar geleden het thema van dit magazine vastlegden, was er van een pandemie nog geen sprake. De alerte krantenlezer had misschien al gehoord van een vreemd virus, maar die draaide de pagina achteloos om. Enkele weken na onze keuze stond het Oosten opeens centraal in het nieuws.

Om heel andere redenen dan de coronacrisis besloot la-on om het vollicht op Azië te richten. Het continent maakte de laatste decennia een steile opmars. China stak in 2011 Japan voorbij als tweede grootste economie en men voorspelt dat het in 2028, vijf jaar eerder dan gedacht, de gouden medaille van de VS overneemt. Aziatische leerlingen scoren bij de top op het vlak van wiskunde en wetenschappen. India staat op het punt om het meest bevolkte land ter wereld te worden. De tijden veranderen, maar in het Oosten lijkt de klok nog sneller te tikken.

Dat zet aan tot denken. Hoe kunnen wij, Europeanen, ons voorbereiden op wat ons te wachten staat? Hoe kunnen wij competitief blijven en waarde creëren? Wat kunnen we van landen als Zuid-Korea en Taiwan leren? Om hierop een antwoord te vormen,

moeten we eerst Azië beter leren kennen. Daarom interviewde la-on verschillende mensen die op de één of andere manier met het continent te maken kregen. Zo ontwierp choreograaf Sidi Larbi Cherkaoui een aantal voorstellingen in Japan. Kunstenaar Koen van den Broek heeft een schildersatelier

'Hoe kunnen wij, Europeanen, ons voorbereiden op wat ons te wachten staat?'

ver weg van het drukke Seoul. Voormalig secretaris-generaal van de NAVO Willy Claes zag onder Deng Xiaoping de vrije markt haar intrede doen in China. Biograaf Ties Dams vertelt dan weer wat meer over Xiaopings opvolger, Xi Jinping.

Tegelijkertijd kijken we in de spiegel en bespreken we het Westerse leiderschap. Filosoof Tinneke Beeckman ontleedt de politiek aan de hand van Machiavelli. Politicoloog Dave Sinardet geeft een voorzet voor een efficiëntere Belgische staat. Directeur van Opera Ballet Vlaanderen Jan Raes en de Nederlandse minister voor Binnenlandse Zaken Kasja Ollongren hebben het over de verschillende bestuursculturen in de Lage Landen. Managen die Noorderburen nu echt anders?

Natuurlijk blijven we een advocatenkantoor. De afgelopen maanden keken we soms raar op wanneer bleek dat de coronacrisis voldoende was om, zonder wettelijk kader, sommige staalharde grondrechten tot het uiterste te plooiën. Nog vreemder vonden we dat heel wat prominente denkers een voorbeeld zagen in China voor het bestrijden van de pandemie. Nochtans, had China het ontstaan van het nieuwe virus niet zo lang toegedekt, dan was de ontwikkeling ervan

wellicht anders geweest. Een sterke democratie en rechtsstaat zijn de beste bescherming voor de volksgezondheid.

Ondernemers weten dat transparantie ook in het bedrijfsleven belangrijk is. Toch durft men bij prijsafspraken niet altijd door te vragen. We gaan er in juridische artikels dieper op in. Daarnaast adviseren we over de juiste benadering van onbetaalde facturen in deze tijden. Onze huisjurist geeft ten slotte woord en uitleg bij de nieuwe contractwetgeving.

Tijdens de lockdown beseften velen opnieuw hoe belangrijk ontspanning is en dat die vaak te vinden valt in de keuken. Gastro-enteroloog Jeoffrey Schouten laat weten dat wijn in feite erg gezond is. Daarom stellen we u in dit magazine een nieuwe wijnwinkel voor met een specialisatie in wijnen uit koudere gebieden. En zoals ieder jaar krijgt u weer enkele restauranttips, een sector die onze toekomstige steun ontzettend nodig heeft. Gelukkig heeft kinesist Lieven Maesschalck enkele ideeën om de overvloedige kilo's kwijt te spelen.

Eén keer zijn we tijdens de opmaak van dit magazine afgedwaald. Toen journalist Walter Zinzen en Kris Smet hun verhaal deden over een project in Oost-Congo. Maar wie naar Azië vaart, kan omheen de Hoorn van Afrika.

Couperus vond de Japanse cultuur al erg vermengd met die van Europa. Hij had nooit vermoed dat een eeuw later de wereld op het toppunt van globalisering staat. In zijn tijd was het Westen nog de dominante macht. Maar de klimatologische, politieke en economische straalstromen zijn al lang aan het keren. Corona zal onze levenswijze minder ten goede veranderen dan velen eerst hoopten. De samenleving herdenken, blijft dus nodig. Bij la-on proberen we door innovatie bij te dragen in ons vakdomein.

**Paul Cools
Kim Wybo**

'Als de politiek beweert dat ze mensen wil vertegenwoordigen, dan zal ze zich moeten aanpassen'

Bij elke heikele politieke kwestie klopt de pers voor toelichting aan bij professor Dave Sinar-det. Als docent politicologie aan de VUB en de Universit  Saint-Louis weet hij als geen ander hoe de ingewikkelde Belgische staatsstructuur in elkaar zit, wat er fout loopt en hoe het beter kan. Moet het land daarvoor op de schop of kan het nog worden hersteld?

De overheidsuitgaven zijn erg hoog en toch krijgt de belastingbetaler een matige dienstverlening in de plaats. Veel hervormers willen daarom gaan kijken bij een even complexe maar heel efficiënte natie: Zwitserland.

Zwitserland kan zeker inspiratie bieden, maar ik heb niet de indruk dat iedereen die ernaar verwijst het systeem daar echt zo goed kent. Zo noemen sommigen het een voorbeeld van confederalisme. Zwitserland is weliswaar lang een confederatie geweest en het draagt de sporen nog in de naam 'Confederatio Helvetica'. Maar al sinds 1848 is Zwitserland een door en door federaal land. Ik erger mij aan het debat in België en dat iedereen zijn eigen definitie van confederalisme heeft, als het henzelf maar goed uitkomt.

Wat is een confederale staat dan?

Een confederatie is een alliantie van onafhankelijke landen. In die zin is een confederale staat een *contradictio in terminis*. Je zou dus eerst België moeten opsplitsen in onafhankelijke staten en die dan een verdrag laten sluiten. Dit is het internationaal aanvaarde idee van een confederatie. Het is CD&V die in 2001 het begrip als eerste een heel eigen invulling heeft gegeven. Op

een partijcongres spraken ze hun wens uit voor het confederalisme. Maar als je dan ging vragen wat dat inhield, dan was het eigenlijk nog steeds een federale staat, zij het met een pak meer opgesplitste bevoegdheden. Het confederalisme bleek niet meer dan een marketingtruc in een tijd dat de Volksunie net uit elkaar was gevallen. Het klonk communautair wat verregaander en gedurfter. N-VA is de term daarna ook gaan gebruiken maar om de omgekeerde reden, namelijk om net minder revolutionair te klinken. Zij zijn volgens hun statuten een separatistische partij die de republiek Vlaanderen willen, maar dat standpunt vindt geen brede steun. Ook recent onderzoek toont aan dat amper 10% van de Vlamingen een echt onafhankelijke staat willen. Wie een degelijk debat wil voeren over de toekomst van ons land moet de concepten dus niet alleen beter begrijpen, maar het ook eens zijn over de betekenis ervan. Daar knelt het schoentje al.

Een opfrissing voor onze lezers: hoe zit de Belgische staatsstructuur precies in elkaar?

Hoeveel tijd heb je? *(lacht)* Kort uitgelegd: België is een federale staat met verschillende machtsniveaus of deelstaten. We hebben drie gemeenschappen: de Vlaamse, Franse en Duitstalige. Daarnaast zijn er ook drie gewesten: Vlaanderen, Wallonië en Brussel. Die opsplitsing met gemeenschappen en gewesten is uniek in de wereld. De meeste andere federale landen hebben één type deelgebied: Duitsland heeft zijn *Länder*, Zwitserland is in kantons opgedeeld. Maar wij hebben dus twee soorten deelgebieden. En die overlappen elkaar ook nog eens.

Vraagt dat om moeilijkheden?

Dat is zeker in Brussel een bron van complexiteit. Brussel is een gewest op zichzelf, maar de Franse en Vlaamse gemeenschap zijn er ook bevoegd. In het Waals gewest ligt dan weer de Duitstalige gemeenschap. Die ingewikkelde structuur zorgt ervoor dat bijna niemand uit het hoofd weet hoeveel parlementen en regeringen er zijn.

Wat is het verschil tussen een gemeenschap en een gewest?

Gemeenschapsbevoegdheden zijn vooral persoonsbonden zoals onderwijs, cultuur en media. Gewestelijke bevoegdheden zijn eerder territoriaal: economie, werk, mobiliteit...

Hoe worden de verschillende deelstaten gefinancierd?

Dankzij de Financieringswet. Bij elke

'Ik erger mij eraan dat iedereen zijn eigen definitie van confederalisme heeft'

staatsvorming zijn er net iets minder mensen die precies begrijpen hoe deze in elkaar zit. *(glimlacht)* Het debat dat in deze wet centraal staat, is de mate van solidariteit tussen de deelgebieden. Ze halen hun middelen zowel uit eigen inkomsten als uit federale dotaties. Die laatste worden deels verdeeld op basis van de belastingsopbrengsten die de deelgebieden genereren en deels op basis van behoeften, bijvoorbeeld het aantal schoollopende kinderen.

Maar als het geld deels komt van de federale overheid, is zo'n tussenniveau dan niet inefficiënt?

De kinderbijslag is onlangs geregionaliseerd. Via vaste verdeelsleutels krijgen de gemeenschappen een enveloppe met federaal geld. Je kunt je inderdaad afvragen of die vergoeding niet evengoed rechtstreeks naar de burger kan gaan. Bovendien heeft elke deelstaat na de regionalisering zijn eigen regels opgemaakt en achteraf bleek dat de Vlaamse, Waalse, Brusselse en Duitstalige kinderbijslag bijna hetzelfde zijn. Terwijl het argument om te splitsen was dat Vlamingen en Franstaligen daar andere ideeën over hadden. Het voorname verschil is dat er nu vier administraties zijn die hetzelfde werk doen en er vier ministers voor bevoegd zijn.

Volgens Geert Jennes van de KU Leuven zou het decentraliseren van de ontvangsten en uitgaven anderzijds de competitiviteit tussen de regio's kunnen versterken en België net efficiënter maken.

Dat is toch allemaal heel theoretisch. Zo zeggen Jennes en anderen dat de gemeenschappen geen incentive hebben om een goede gezondheidspreventie te organiseren omdat de federale overheid minder dotaties geeft aan gezondheidszorg als er minder mensen ziek worden. Cynisme is in de politiek weliswaar overvloedig aanwezig, maar het zou wel heel cynisch en zelfs crimineel zijn als regionale politici hun burgers niet gezond willen houden omdat ze daar geen financieel voordeel bij hebben. Bovendien zijn op de verschillende niveaus vaak dezelfde partijen aan de macht. Ze snijden in eigen vel als ze kosten doorschuiven naar het andere niveau waar ze ook aan de knoppen zitten.

Komt daarbovenop dat je een *race to the bottom* kan krijgen als je overheden elkaar laat beconcurreren met almaar lagere belastingen, die ze ook vooral zullen richten op kapitaalkrachtige mensen en bedrijven die makkelijk van adres kunnen veranderen. Een vennootschap die in het Brusselse actief wil zijn, kan bijvoorbeeld perfect verhuizen naar Vlaams- of Waals-Brabant.

Alleszins is iedereen het eens dat de huidige situatie te onoverzichtelijk is.

Daarom willen de politieke partijen een nieuwe staatsvorming die ons land eenvoudiger, transparanter en goedkoper moet maken. Dat klinkt natuurlijk goed, maar dat zeiden ze bij alle vorige staatsvormingen ook en telkens moesten we achteraf vaststellen dat ons land nog complexer, nog minder transparant en nog duurder was geworden. Want het zal altijd een compromis zijn tussen een achttal partijen die hun accenten willen leggen, soms uit eigenbelang. Om die redenen vrees ik dat we nooit een heldere staatsstructuur zullen krijgen. Het is positief dat deze regering bij een nieuwe staatsvorming ook experts en burgers wil betrekken. Over dat laatste wordt soms lacherig gedaan, maar alle vorige staatsvormingen zijn zo gedomineerd geweest door een kleine groep partijtoppers dat burgerinspraak een verademing zou zijn. Het debat kan zuurstof gebruiken.

Meer eenvoud betekent niet noodzakelijk meer efficiëntie. Zwitserland kent ook een traag politiek bestel door de verschillende niveaus. Wat zou kunnen maken dat het land wel performant is?

De grenzen tussen de kantons vallen niet samen met die tussen de taalgroepen. Het zijn er ook meer dus je krijgt niet steeds dezelfde twee blokken tegen elkaar. Te meer omdat de politieke partijen in Zwitserland nationaal georganiseerd zijn. Dat die bij ons allemaal opgesplitst zijn per taal, stimuleert conflicten.

Zou Duitsland een voorbeeld kunnen zijn?

Het grote verschil met Duitsland is dat daar een normhiërarchie bestaat. *Bundesrecht bricht Landesrecht*: het federale niveau kan de deelstaten in bepaalde gevallen overrulen. Dat kan bij ons niet, alle overheden staan op hetzelfde niveau. Wanneer bijvoorbeeld de gewesten jarenlang geen akkoord vinden over de verdeling van klimaatinspanningen blijft alles geblokkeerd.

Dus zou het efficiënter zijn om sommige bevoegdheden te herfederaliseren?

Dat zou ook kunnen. Bijvoorbeeld buiten-

landse handel. Op die manier moet een handelsakkoord niet meer door onze zes parlementen geraken. Kijk, in theorie kan je natuurlijk zeggen dat het goed is dat Vlamingen, Walen en Brusselaars zoveel mogelijk hun eigen ding doen. Dus waarom geen bevoegdheden opsplitsen? Alleen zie je in de praktijk steeds vaker dat men na die opsplitsing toch weer de hoofden bij elkaar moet steken. Neem nu de kilometerheffing. Elk gewest kan daar helemaal alleen over beslissen. Maar als de Brusselse regering een stadstol wil invoeren, krijgt ze Vlaanderen en Wallonië op haar dak. Begrijpelijk want die tol heeft grote gevolgen voor de vele Vlaamse en Waalse pendelaars. Dus is iedereen het erover eens dat dit best gezamenlijk wordt beslist. Maar dat betekent: afspraken maken met vier regeringen waarin negen partijen zitten. Dan kan je dat toch beter herfederaliseren? Het zal ook niet altijd makkelijk zijn om binnen één federale regering een akkoord te vinden, maar partijen hebben dan wel een reden om hun tegenstellingen te overbruggen omdat ze één

‘Het is positief dat deze regering bij een nieuwe staatshervorming ook experts en burgers wil betrekken’

regeringsploeg vormen die vooruit moet. Als partijen over verschillende regeringen verspreid zitten en dus tegen elkaar oppositie voeren, is dat veel minder het geval. Ik geef nu het voorbeeld van mobiliteit, maar deze dynamiek komt op veel terreinen voor. We zijn een klein, dichtbevolkt land waar alles sterk samenhangt. En de gewesten hebben vooral socio-economische bevoegdheden, maar hun grenzen zijn op taal gebaseerd en niet op socio-economische criteria. Zo ligt de bredere Brusselse stadsregio verspreid over drie gewesten.

Als jij van een wit blad papier zou vertrekken, hoe zou de ideale Belgische staatsstructuur er voor jou uitzien?

Een lokaal niveau met daarnaast een tussen niveau van stads- en streekregio's waarbij Brussel wordt uitgebreid met delen van de provincies Waals- en Vlaams-Brabant. Ook de stad Antwerpen zou zo groter worden. Met ten slotte een overkoepelend federaal niveau.

Jij bent ook voorstander van een federale kieskring.

De opsplitsing van politieke partijen zorgt voor een democratisch deficit. Als Antwerpenaar kan ik niet stemmen voor iemand van de MR of de PS terwijl zij ministers of zelfs de premier afvaardigen wiens beleid mij raakt. Je kan in België een land besturen en maar aan de helft van de bevolking verantwoording afleggen. We moeten daarom op zoek gaan naar nieuwe systemen. Herdenk daarbij niet alleen de instellingen en structuren, maar ook de verkiezingen en partijen. Want er zijn weinig burgers die zich nog herkennen in één stroming. Als de politiek beweert dat ze mensen wil vertegenwoordigen, dan zal ze zich moeten aanpassen.

Uitstel van huur, betaal- en levertermijnen?

Overmacht tijdens corona

Heel wat bedrijven roepen met de coronacrisis overmacht in en vragen om een huurodstel of de verlenging van betaal- en levertermijnen. Maar wat is 'overmacht' en wanneer kan je die inroepen? Advocaat Kim Wybo legt het voor je uit.

Volgens de Belgische wet is overmacht 'een onoverkomelijk beletsel voor de nakoming van een verbintenis'. Het moet met andere woorden gaan om:

- een onvoorziene omstandigheid
- die buiten de wil ligt van de partij die opzegt
- en die de uitvoering van de overeenkomst tijdelijk of definitief geheel onmogelijk maakt

Wat deze begrippen concreet betekenen, heeft de wetgever niet voorzien. Het zal dus steeds de rechter zijn die aan deze begrippen geval per geval invulling geeft. Hieronder vindt u een bondig overzicht van de meest aanvaardbare betekenissen.

Eerste voorwaarde: een onvoorziene gebeurtenis

Overmacht moet gaan om een gebeurtenis die niet redelijkerwijze voorzienbaar was op het moment van het sluiten van de overeenkomst. Ik denk dat het overduidelijk is dat niemand de coronacrisis kon voorspellen. De vraag stelt zich wanneer deze crisis dan wel 'voorzienbaar' is geworden. Tijdens en kort na de krokusvakantie van 2020 was het virus al in volle expansie in China en Italië. Mondjesmaat werden de eerste ziektegevallen vastgesteld in België. Contracten die dan werden gesloten voor een dienst of levering, of een trip naar het buitenland, vallen in de gevarenzone. Was het op dat moment niet redelijk voorzienbaar dat een reis niet meer zou kunnen plaatsvinden?

Tweede voorwaarde: buiten de wil van

Dit impliceert dat het voorval niet te wijten mag zijn aan de fout of de schuld van degene die de prestatie of het product moet leveren. Cruciaal hierbij is de vraag naar de exacte oorzaak waarom het contract niet kan worden nagekomen en/of die oorzaak

dan valt onder het begrip overmacht.

Een beslissing van de regering om alle horeca te sluiten of alle transporten naar het buitenland gedurende een periode te verbieden, is duidelijk een geval van overmacht. Een grote fabriek die mag openblijven maar waarvan de productie vermindert wegens afwezigheid van arbeiders die ziek zijn, valt niet automatisch onder de noemer overmacht omdat deze oorzaak vermeden had kunnen worden door extra personeel aan te werven of te werken met uitzendkrachten. Het loutere bestaan van het coronavirus op zich volstaat dus niet om de overmacht in te roepen en is geen vrijgeleide om lopende overeenkomsten eenzijdig stop te zetten.

Derde voorwaarde: absolute onmogelijkheid om de overeenkomst uit te voeren

De uitvoering van de overeenkomst moet werkelijk onmogelijk zijn. Een feestzaal die door overheidsmaatregelen moet sluiten, kan geplande trouwfeesten uiteraard niet laten doorgaan. Het feit dat de uitvoering van een contract meer inspanningen vergt of duurder zal zijn, valt niet onder de noemer absolute onmogelijkheid. Zolang er alternatieven bestaan (zoals het aanstellen van een andere onderaannemer, andere vorm van transport, andere leverancier,...) is er geen gehele onmogelijkheid in de zin van overmacht.

Overmachtclausules in overeenkomsten

Het is mogelijk dat je contract een overmachtclausule bevat die bepaalt wat wel en niet als overmacht kan worden beschouwd (bijvoorbeeld ziekte en epidemie). Net zoals de verplichtingen van de partij die zich op overmacht beroept (bijvoorbeeld eerst een kennisgevingsverplichting via aangetekende brief) en wat de gevolgen zijn op de uitvoering van de overeenkomst (schorsing, ontbinding,...).

Wat te doen als iemand zich beroept op overmacht?

Als u geconfronteerd wordt met een contractspartij die zich beroept op overmacht, reageer dan snel. Een laattijdige (of geen) reactie kan namelijk beschouwd worden als

©Herman Selleslagers

een aanvaarding van de overmacht. Controleer hierbij zeker of aan alle bovenstaande voorwaarden is voldaan. De coronacrisis op zich geen overmachtsituatie. Jouw tegenpartij zal concrete redenen moeten aanhalen én bewijzen.

Financiële gevolgen

Indien jij of je leverancier zich op overmacht kan beroepen en er is contractueel niets overeengekomen over de verdeling van de reeds gemaakte kosten, dan is de kans groot dat de andere partij (de partij ten aanzien van wie overmacht wordt ingeroepen) de kosten zal moeten dragen. De door overmacht getroffen partij zal op grond van overmacht namelijk bevrijd zijn van enige aansprakelijkheid voor de niet-uitvoering.

Besluit

De wetgever heeft geen concrete invulling gegeven aan het begrip overmacht. Alles zal afhangen van de specifieke situatie. De beoordeling ervan kan beïnvloed worden door verschillende factoren, namelijk wanneer de overeenkomst werd gesloten, de aan- of afwezigheid van overmachtclausules en de alternatieve mogelijkheden.

Kim Wybo

Minister Ollongren & Jan Raes

'Om vanuit de oppositie mee een oplossing te zoeken, dat vind ik toch heel Nederlands'

Tussen Nederlanders en Belgen mogen dan veel verschillen bestaan, onder gelijkgestemde zielen ontstaan warme vriendschappen. Jan Raes, jarenlang algemeen directeur van het Koninklijk Concertgebouworkest in Amsterdam en nu van Opera Ballet Vlaanderen, en Kasja Ollongren (D66), minister van Binnenlandse Zaken en destijds Amsterdams wethouder Cultuur, hebben fijne herinneringen aan de tijd dat ze samenwerkten. Er lag in de grachtenstad een brug tussen het muziekhuis en de gemeente, één van erkenning en waardering. Het perfecte duo om te vragen wat bestuur en leiderschap in Nederland betekenen en wat er in België anders gebeurt.

©Filip Van Roe

Mevrouw de minister, hartelijk dank dat we met u een half uurtje van gedachten mogen wisselen. Een Nederlandse krant schreef: 'Mevrouw Ollongren is een goede manager, maar geen politiek beest.' In België zou dat een compliment zijn.

Ollongren: Ik ga onmiddellijk verhuizen. *(lacht)*

Zoals u weet hebben we in België na twee jaar eindelijk een volwaardige regering. In Nederland is het door de partijversnippering ook niet altijd gemakkelijk, maar waarin denkt u dat Nederland het beter doet?

Ollongren: Ja, wij hebben ook lange coalitieonderhandelingen. Gelukkig dat jullie er zijn, anders staken wij weer af tegenover andere landen. *(lacht)* Hoe meer partijen er zijn, hoe moeilijker het is. In deze coalitie zitten vier partijen die op allerlei punten heel ver van elkaar af staan, bijvoorbeeld de ChristenUnie en D66. We hadden zelf nooit gedacht dat we met die partij konden samenwerken en er compromissen mogelijk waren. Maar alle andere alternatieven voor een coalitie waren afgevallen. Uiteindelijk hebben we als partij toch een poging gewaagd en het bleek dus te kunnen. We regeren

al drie jaar samen en er zijn tegenstellingen, maar zelden is het zo dat D66 en ChristenUnie tegenover elkaar staan. Wij blijken over heel veel onderwerpen, niet de principiële kwesties, maar de maatschappelijk-praktische zaken, niet veel te verschillen.

D66 heeft ook in de oppositie gezeten en dat heeft de partij succes opgeleverd. Constructieve oppositie, dat lukt in Nederland?

Ollongren: Tijdens de vorige periode, toen D66 niet mee regeerde, was er een coalitie van VVD en PvdA en op een bepaald moment raakte die de meerderheid kwijt. Ze keken toen in eerste instantie naar CDA, maar die waren nog aan het herbronnen en niet beschikbaar. Toen lieten we zien dat we bestuurderspartij zijn, een partij die resultaten wil zien, en dat we betrokken wilden worden, zelfs vanuit de oppositie.

Raes: Om vanuit de oppositie mee een oplossing te zoeken, dat vind ik toch heel Nederlands. In België zou het quasi onmogelijk zijn. Voor mij is het een mooi voorbeeld van de overlegcultuur, het polderen, samen verantwoordelijkheid nemen. Een veruitwendiging van de Calvinistische reflex om samen het water terug

te dringen.

Jan, jij kan de verschillen in bestuur tussen Nederland en België goed met elkaar vergelijken.

Raes: België ervaar ik als veel politieker dan Nederland, waar ik zeventien jaar heb gewerkt. De Belgische Raden van Bestuur bestaan vaak voor tachtig procent

‘Belgen zijn slordiger, maar wendbaarder’

uit politiek gemandateerden. Het schakelt anders: ik zeg niet dat het beter of slechter is. In Nederland merk ik dat het neergeschreven verslag soms belangrijker is dan het trachten te landen. Belgen zijn slordiger, maar wendbaarder. We bevin-den onw echt letterlijk tussen Noord- en Zuid-Europa. Nogmaals er is geen hiërarchie, maar ik denk dat Nederland en België, en bij uitbreiding heel Europa, meer zouden moeten samenwerken om van elkaar te leren. Ik vind het daarom spijtig dat Nederland vanop afstand nogal principieel doet over de Europese Unie, maar dat in

de praktijk dat eigenlijk niet is. Er is een heel groot verschil tussen de koopman en de dominee.

België is een heel gepolitiseerd land en dat wordt ook niet verborgen. Bij de benoeming van een provinciegouverneur is het duidelijk welke politieke familie aan de beurt is. Competentie is hierdoor soms van ondergeschikt belang. Is dit in Nederland ook zo?

Ollongren: Ik denk dat het echt anders is. Nederland hecht erg veel belang aan transparantie, competentie en we houden niet van vriendjespolitiek. Er zijn selectieprocedures, waarbij ook heel kritisch wordt gekeken naar de beloning die je daarvoor krijgt. Die mag niet te hoog zijn, er is de zogenaamde Balkenendenorm. We zijn nu aan het zorgen dat een minister na zijn termijn niet doorstroomt naar een semi-publieke functie binnen hetzelfde beleidsdomein. We houden dat graag allemaal netjes gescheiden.

Ministers lijken in Nederland sneller politieke verantwoordelijkheid te nemen omwille na een beleidsfout. De laatste ministers die in België ontslag namen deden dat omwille van mogelijke belangenvermenging en om een leugen over de invloed van de Staatsveiligheid

‘Als je niet meer twijfelt, ben je overtuigd van je eigen gelijk en luister je niet meer naar anderen’

op het klimaatprotest, persoonlijke fouten dus.

Ollongren: We vinden het natuurlijk niet leuk om af te treden... Ik kan niet echt beoordelen of het in Nederland anders is dan in België. We hebben wel erg de afspraak dat de minister verantwoordelijk is. Eind 2019 stapte mijn D66-collega staatssecretaris Snel op omwille van de toeslagenaffaire. Er was in het verleden, ver voor zijn tijd, vanalles misgegaan. Hij heeft geprobeerd om de boel op orde te krijgen, heeft ontdekt dat er nog veel meer was misgelopen en is dan afgetreden. Het is een beetje de Carringtondoctrine: zelfs als de fouten niet onder het eigen mandaat gebeurden, trek je conclusies voor jezelf.

Het grote beleidsverschil is misschien wel dat de Nederlandse rijksadministratie mee het beleid stuurt. In België wordt de politiek eerder geleid door de kabinetten. Vindt u dat een goede zaak of had u het liever op zijn Belgisch gehad?

Ollongren: Ik denk dat dit opnieuw past in de traditie en cultuur van Nederland. Als ik moet vertrekken, neem ik enkel mijn politieke adviseur mee, voor de rest niemand. Ministeries vinden het heel vervelend als een minister moet aftreden, en als dat gebeurt, dan zit je als departement ook even

op het strafbankje. Maar er gaat uiteindelijk maar één persoon weg en niet de hele ambtelijke top. Die laatste komt tegenwoordig wel iets meer in het vizier van de media. Maar we blijven erop hameren dat de politiek verantwoordelijk is. Als ambtenaren fouten maken, dan hoort dat consequenties te hebben, maar niet publiekelijk.

Raes: Mijn ervaring is dat de ambtenarij in Nederland soms politiekeer denkt dan in België. Dat is het verpolitieken van de ambtenarij. Wat ik ook lastig vond, is dat Nederlandse ambtenaren niet te lang op dezelfde stoel mogen zitten. Daarmee verdwijnt telkens knowhow.

Ollongren: Mensen mogen inderdaad niet langer dan zeven jaar op eenzelfde plek zitten. Ik herken wat Jan zegt, maar tegelijkertijd moeten we oppassen dat we niet zoals vroeger mensen twintig jaar lang in één functie houden en daardoor te veel macht laten verwerven.

Jan, toen jij in Amsterdam werkte, had je een heel goed contact met de politiek. Hoe is dat in België?

Ik heb eerst nog in Rotterdam gewerkt, toen was Ivo Opstelten burgemeester. In Amsterdam was het eerst Job Cohen, daarna de helaas overleden Eberhard van der Laan en ten slotte Femke Halsema. Er was een grote affiniteit met cultuur, alle burgemeesters en wethouders waarmee ik gewerkt heb, hadden er voeling mee. Job Cohen speelde viool. Eberhard had veel met jazz. Men was vaak trotser, als burgervader of burgermoeder. Dat missen we soms wel in Vlaanderen en België. Er waren ook korte lijnen. Ik kreeg onmiddellijk het mobiele nummer van alle burgemeesters die ik heb opgenoemd. Politici zouden zich meer moeten laten zien in de podiumhui-

zen. Patrick Janssens, die lang burgemeester van Antwerpen was, ging bewust naar voetbal, maar niet naar cultuur. Ik denk dat hij zich daar zwaar in vergist heeft. Als leider moet je tonen wat je belangrijk vindt. Je kunt achter je kiezers lopen, maar als kiezer heb je ook graag dat leiders een gids zijn en tonen wat belangrijk is.

Minister Ollongren, D66 is een links-liberale partij. Wat betekent dat voor u?

Ollongren: Ik noem D66 eerder sociaal-liberaal. In Nederland zou men raar opkijken als u D66 links noemt. Ik voel me er erg thuis omdat het de vrijheid centraal stelt en zonder dat het individualistisch wordt. Het is niet het doorschieten van de individuele vrijheid, maar wel het toetsen eraan. In mijn ogen is dat de kern van de Westerse beschaving. Vrijheid van ontplooiing, van talenten en het benutten van kansen. Maar het individu blijft wel verantwoordelijk voor het geheel.

Founding father van D66, Hans van Mierlo, zei: ‘Voor de burger is het niet eenvoudig een hoge pet van de overheid op te hebben.’ Wat is ervoor nodig om dat te doen keren?

Ollongren: Hans van Mierlo was zijn tijd ver vooruit. Het zal nooit helemaal goed komen, het is een permanente opdracht. De overheid moet leveren en als politici zijn we daar verantwoordelijk voor. Als je nu kijkt naar de coronacrisis, is het vertrouwen in de Nederlandse overheid nog steeds heel groot. Het merendeel van de mensen accepteert en volgt de maatregelen. Tegelijkertijd moeten we toegeven dat we het niet altijd goed doen. Dat, achteraf gezien, dingen anders en beter gekund hadden. Die zelfreflectie is noodzakelijk om het vertrouwen te behouden. Nergens ter wereld doet een overheid het perfect, maar je best doen en fouten toegeven, dat is denk ik cruciaal.

Raes: Toen van Mierlo in volle kabinetscrisis een journalist tegenkwam tijdens een boswandeling, vroeg die aan hem: ‘Bent u de weg kwijt?’ ‘Nee’, antwoordde van Mierlo, ‘maar ik zoek hem wel.’

Ollongren: Mooi dat je zo’n repliek paraat hebt staan als politicus. Daarom is van Mierlo voor mij altijd een voorbeeld geweest. Hij durfde de dingen permanent in vraag stellen en toegeven dat hij het niet wist. En twijfelde. Dat is in deze tijd niet erg populair. Maar het is wel heel wezenlijk. Want als je niet meer twijfelt, ben je overtuigd van je eigen gelijk en luister je niet meer naar anderen.

'Wat kost het?'

Dagvaarden op budget

Vragen naar iemands loon: etiquette-experts verslikken zich bij het idee alleen al. Praten over geld is nog steeds een taboe. Ook in het bedrijfsleven zijn cijfers vaak de olifant in de porseleinkast waarover niet mag gesproken worden. Zelfs als het gaat om duidelijke prijsafspraken tussen bedrijven onderling. Raar dat veel ondernemers het moeilijk hebben met een eenvoudige vraag als 'Wat kost het?'

Taboes komen ergens vandaan, maar gelden niet overal. In sommige culturen wordt er heel openlijk over geldzaken gesproken. Dat komt voor op plaatsen waar een salaris minder wordt gelijkgesteld met wat iemand als mens waard is. In China bijvoorbeeld primeert moraliteit en ethiek van de burger op zijn financieel inkomen. Dit tot grote frustratie van Amerikaanse bedrijven daar. Omdat ook managers openlijk hun loonbrief met mensen op de werkvloer delen, is het er voor buitenlandse ondernemers moeilijker om onderlinge salarisverschillen in stand te houden. Want hoe verdedig je dat een leidinggevende dubbel zoveel verdient als een arbeider? Door financiële informatie met elkaar te delen, creëren Chinese werknemers dus een muur tegen inkomensongelijkheid. Dat maakt transparantie in prijsonderhandelingen belangrijk. Ook als het gaat om het invorderen van onbetaalde facturen.

Wat kost een invordering?

Veel te vaak kan een advocaat op de vraag geen antwoord geven. Daarom startte la-on in 2017 met een onderzoek naar de slaagkansen van een gerechtelijke invordering. Hierdoor konden we in kaart brengen met welke dossiers we het beste naar de rechtbank kunnen gaan en met welke niet. Alleen voor de dossiers waarvan we zeker weten dat de wanbetaler in staat is om zijn schuld af te beta-

‘Vooral voor ondernemingen met meerdere openstaande vorderingen, is het interessant om binnen een bepaald budget dossiers te selecteren voor een rechtszaak’

len, beginnen we een procedure. We kijken daarbij ook naar ethische waarden: een alleenstaande ouder wordt bijvoorbeeld niet gedagvaard. De kennis die we hebben opgebouwd laat ons toe om de gerechtelijke vordering om te draaien.

In plaats van op het einde van de rit een afrekening van de kosten te maken, berekenen we aan het begin een budget. Doordat

we de kosten op voorhand kunnen inschatten, spreken we met de klant een bedrag af dat geïnvesteerd mag worden in advocaat- en procesuitgaven. Vooral voor ondernemingen met meerdere openstaande vorderingen, is het interessant om binnen een bepaald budget dossiers te selecteren voor een rechtszaak. Op die manier maximaliseren we de winsten, en dat tegen lagere kosten.

Sectorgevoelig

De kennis over de slaagkansen van een invordering is zo gedetailleerd, dat we per sector advies kunnen geven. Zeker voor bedrijven die diensten of goederen leveren aan verschillende klanten, werken we een invorderingsproces op maat uit waarbij ook rekening wordt gehouden met het profieltype van de debiteur.

In handelsrelaties met particulieren is dit zeker een aanrader als je niet alleen winstgericht maar ook ethisch wil werken. La-on adviseert dan ook om sociaal-economisch zwakkere groepen steeds met een minnelijke oplossing zoals een afbetalingsplan te benaderen, zelfs al overstijgt het de normale afbetalingstermijnen. Hierdoor zijn op het einde van de rit niet alleen alle facturen vereffend, maar is er ook aan schuldafbouw gewerkt waardoor de debiteur beter in staat is om latere facturen wel tijdig te betalen.

Het interessante aan doorgedreven berekeningen is dat wat eerst contra-intuïtief lijkt (zoals bepaalde klantengroepen meer uitstel geven, of sommige dossiers niet dagvaarden), de klant op lange termijn toch meer opbrengt. Door emotie uit het beslissingsproces te halen en de rede erin te brengen, verhoogt la-on de financiële gezondheid en weerbaarheid van ondernemingen. Maar hiervoor moeten bedrijven wel eerst over kosten durven spreken.

Paul Cools

Ties Dams

'Het begint bij de mindset om anderen, zoals China, serieus te nemen'

Hij is de machtigste man op aarde en toch kennen we hem amper: Xi Jinping, de voorzitter van de Chinese Communistische Partij. Hij bepaalt niet alleen de toekomst van 1,3 miljard Chinezen, maar ook die van ons, Europeanen. Al zijn we onszelf daarvan volgens Ties Dams, *research fellow* aan het Nederlandse Clingendael Instituut, onvoldoende van bewust. Hoe wordt China bestuurd, wat mogen we de komende jaren verwachten, en hoe moet Europa zich hierop voorbereiden?

Hoe zou jij Xi Jinping voorstellen?

Xi is de zoon van een Maoïstische oud-strijder die later in ongenade gevallen is. Die gebeurtenis heeft een grote indruk op hem nagelaten. Terwijl hij als kind tot de elite behoorde, moest Xi het vanaf zijn negende redden zonder zijn vader die werd veroordeeld tot gedwongen fabrieksarbeid. Later maakte Xi carrière met zijn succesvolle strijd tegen corruptie in verschillende Chinese provincies. Zo trok hij de aandacht van Peking en schopte het uiteindelijk tot secretaris-generaal van de partij. Vandaag positioneert hij zich op het internationale toneel als een anti-Trump. Terwijl de toenmalige Amerikaanse president wild om zich heen schopte en ongeveer iedereen beledigde, schoof Xi China naar voren als een betrouwbare partner, een land waarmee je wél kan praten.

Toch staan heel wat Europeanen erg argwanend tegenover China. Het nieuws over de straffkampen voor Oeigoeren, een moslimminderheid in de provincie Xinjiang, en de protesten in Hongkong die gewelddadig werden onderdrukt, doen daar geen goed aan.

Nee, China is op geen enkel vlak een volledige democratie. Het is een erg autoritaire staat. Maar in tegenstelling tot het regime onder Mao, is het niet totalitair. Chinezen hoeven niet meer vurig in het staatsapparaat te geloven. De strakke par-

'Europa moet dringend bezinnen welke koers het gaat varen'

tijstructuur is eerder een middel om het land economisch te ontwikkelen. Ook de heropvoedingskampen in Xinjiang passen in dit doel. Ik denk dat Xi Jinping ook bang is om terug te gaan naar die ideologische strijd van Mao. Hij heeft niet alleen zelf gezien hoe het zijn fysieke veiligheid in gevaar bracht, maar ook dat het goed bestuur ondermijnde.

Daar stelt zich al het probleem: hoe krijg je zo'n immens land in hemelsnaam bestuurd?

Het is een fascinerende vraag. Het beleid is nog volop in ontwikkeling. De Chinese provincies wedijveren continu met elkaar, daarom zijn zij de hele tijd bezig met innovatie. Ze worden aan het einde van het jaar, kwartaal of ambtstermijn door de centrale staat afgerekend op hun prestaties. Hoe ze die precies tot stand brengen, daarin beschikken ze over veel vrijheid. Dat maakt het een enorm divers, maar competitief systeem. De laatste jaren wordt de centrale leiding over China omwille van politieke en geopolitieke redenen veel strakker. Blijft het competitief niveau op regionaal vlak hiermee op punt? Het ziet er wel zo naar uit. Als er ergens lokaal iets goeds verschijnt, schaaft men het op naar het hele land. Het is voor China belangrijk om die combinatie te kunnen blijven behouden.

De skyline van Shanghai. Xi Jinping doorliep een lange politieke carrière en was ook kort partijsecretaris in deze stad.

Xi Jinping kondigde aan dat hij China tegen 2060 klimaatneutraal wil maken. Zijn dat werkelijk ambities of is dit propaganda?

Chinese leiders doen dit soort uitspraken niet louter om het nieuws te willen domineren. Ze zullen het staatsapparaat zo reguleren dat ze die datum zullen halen. Xi Jinping dwingt het staatsapparaat om in actie te komen met dit soort doelstellingen. Eerst de plannen afroepen en daarna iedereen laten hollen om ze in te vullen, het is een slimme manier om beleid te vormen.

Ook heel wat Europeanen vinden klimaat belangrijk, is het de bedoeling van Xi om hiermee Europa te paaien en zich af te zetten tegenover een klimaatscepticus als Trump?

Xi Jinping vindt klimaatverandering echt belangrijk. Wel was het een handig moment waarop hij dat deed, omdat de spanningen met de VS maar door bleven gaan. Amerika verloor onder Trump alle geloofwaardigheid op het vlak van internationale samenwerking. Biden zal dit wellicht herstellen, maar Xi zegt op een handige manier dat als Europa deze klimaatambitie heeft, het de harde lijn die de VS op China heeft ingezet, niet moet volgen. Xi was Biden net voor.

Blijft wel dat Europa aarzelt of het nog

‘China boekt waanzinnig veel imagowinst door simpelweg te verwijzen naar de Westerse hypocrisie’

verder moet investeren in de trans-Atlantische relaties of dat het ook meer naar het Oosten moet kijken.

Het economisch zwaartepunt is sowieso al meer naar het Oosten verschoven dan enige Europese politicus rekenschap van geeft. Die trend zal zich verderzetten, wat als gevolg heeft dat landen in Zuidoost-Azië en Afrika de wereldeconomie zullen leiden en de geopolitiek beïnvloeden. Wat moeten we dan doen om te zorgen dat Europa binnen vijftig jaar nog relevant is? Het begint bij de mindset om anderen, zoals China, serieus te nemen. Voorheen zagen Westerse leiders ontwikkelde economieën als gebieden die onze hulp kunnen gebruiken, of als pionnen in het geopolitieke bestel waarmee we kunnen schuiven. Dit is niet het verhaal van

de eenentwintigste eeuw. We moeten de economische knooppunten in Zuid-Oost-Azië leren erkennen. Er zijn prima antwoorden te vinden, dat hoeven geen angstaanjagende beelden te zijn. Maar die blik op een ander, het serieus nemen en rekening houden met een wereld die niet alleen maar om onszelf draait, dat is het begin van een succesvolle Europese geopolitieke strategie. Zoals Luuk van Middelaar schreef: 'Onze toekomst ligt buiten de grenzen van Europa.'

Had Trump gewonnen, dan was het voor Europa dus een kans geweest om zich los te weken van de trans-Atlantische relaties en zich meer te richten op het Oosten. Nu Biden de volgende president is, zou dit ons hiervan net weerhouden?

Ik denk dat er een verschil is tussen wat we zouden moeten doen en wat er waarschijnlijk gebeurt. Als Trump had gewonnen, hadden Europese leiders bij elkaar moeten komen rond de vragen: 'Wat als we binnen een maand geen militaire, diplomatieke steun meer krijgen van de VS, wat als er over een maand een handelsoorlog begint, wat als over een maand de NAVO in elkaar stort? Wat doen we dan?' Er is een grotere kans dat Europese leiders hier eindelijk toe waren gekomen bij een overwinning van Trump. Biden zal als president snel de wereld rondtoeren en een stop maken in Europa, maar dat zal

Europa het idee geven dat die trans-Atlantische relatie nog langer kan standhouden. En dat is een illusie, want die trans-Atlantische relatie wordt in de context van een veranderende wereld alsminder belangrijk. Op elk ander vlak is het extreem positief dat Biden aan de macht is, al was het maar omdat hij zich bereid toont om zich in te zetten tegen klimaatverandering. Maar als het gaat om Europa's geopolitieke wasdom, dan bood een herverkiezing van Trump ook opportuniteiten.

Hoe moet Europa zich dan verhouden tegenover China op het vlak van bijvoorbeeld mensenrechten?

Ondanks alle veroordelingen van het mensenrechtenbeleid is er geen enkele Westerse politicus die een realistisch plan heeft om China hierin te veranderen. Zolang dat er niet is, dwingt het ons, niet omdat we dat willen, tot een fundamentele herziening van de rol die waarden spelen in ons buitenlandbeleid. Daarmee zeg ik niet dat ze niet belangrijk zijn, integendeel, maar ze zijn minder vrijblijvend. Het Westen heeft waarden als persvrijheid, vrije meningsuiting en democratie in woorden belijdt en andere landen ertoe gedwongen om zich eraan te houden. Zelf is het veel losser omgegaan met het naleven van die waarden. Die hypocrisie kunnen we ons niet meer veroorloven. China boekt waanzinnig veel imagowinst door simpelweg te verwijzen naar de Westerse hypocrisie. Alleen al uit strategische oogpunt zou ik voorstellen om hen dat wapen uit handen te nemen en minder te beloven dat we de rest van de wereld gaan, zullen en moeten veranderen. Laten we maar eens eerst zorgen dat we binnen de EU daadwerkelijk in staat zijn om democratische principes zoals vrije media te beschermen. Tegelijk kunnen we veel duidelijker zeggen tegen China: 'Dit zijn onze waarden, die gaan we altijd verdedigen, als je over die grens heen stapt, dan zijn we klaar.' Idealistischer binnenshuis, realistischer en minder hoogmoedig buitenshuis.

Maar economische belangen en mensenrechten kunnen nauw met elkaar verweven zijn.

Ja, zo doet China een beroep op een technologiereus als Huawei om de Oei-goeren te controleren en te onderdrukken. Terwijl Huawei ook in Europa telecomapparatuur levert. Maar ik zou het bedrijf nooit weigeren om China op de vingers te tikken. We moeten zeggen dat we in Europa alleen bedrijven willen financieren als

**'Het economisch
zwaartepunt is
sowieso al
meer naar
het Oosten
vershoven dan
enige Europese
politicus
rekenschap
van geeft'**

ze zich echt houden aan bijvoorbeeld privacy.

Maar daar is weinig animo voor.

Ik denk niet dat EU-leiders hiervoor staan te springen, nee.

Dus dat toont die hypocrisie weer aan...

Ja, want hoewel Huawei mensenrechten met de voeten treedt, maken ze apparatuur aan de laagste prijs en dat vinden we blijkbaar wel de moeite waard. Eigenlijk willen we Huawei in ons netwerk toelaten omdat ze goedkoper en sneller zijn, en we willen niet betalen voor de sprongen die bijvoorbeeld Ericsson zou moeten maken. Zo komen we op een middelmatig beleid uit: iedereen te vriend proberen te houden, zonder echt een keuze te maken. Dat maakt ons zwak. We kennen onze eigen lijn niet, we weten niet wat we uit de wedstrijd willen halen. Dat zorgt dat we slecht gepositioneerd zijn tussen China en de VS.

Bovendien rijzen er ook vragen over hoe veilig onze privacy is bij Chinese bedrijven. Moeten we meer schrik voor hen hebben dan voor de Amerikaanse techgiganten?

Even kort door de bocht: in Europa zijn data van de burger, in China van de staat en in de VS van bedrijven. Ik denk dat een van de grote gevaren van Facebook is dat het bedrijf al lang flirt met China om toegang te krijgen tot de markt. Ik ben bang voor wat Facebook bereid is om te doen, om dit mogelijk te maken. Dan heb je een dubbel probleem: dat Amerikaanse bedrijven data delen met de Chinese staat. Maar ook Westerse bedrijven bouwen achterpoortjes in voor bijvoorbeeld inlichtingendiensten. De veiligheidsrisico's zijn reëel,

al word ik als Europeaan toch nog liever door de Amerikanen bespioneerd dan door China, en dan is het nog de vraag hoe de VS zich verder zal ontwikkelen.

Wie kan de opvolger van Xi Jinping worden?

Dat weet niemand. Xi blijft nog twintig jaar aan het roer. Als hij ouder wordt, zal hij zich wellicht terugtrekken en laten omringen door adviseurs, terwijl een sterke premier Xi's lijn van het beleid uitvoert. De opvolging van Mao was heel chaotisch, Xi zal er alles aan doen om dat te voorkomen. Hij heeft de touwtjes strak in handen binnen de partij en hij zal dat tot het einde moeten volhouden als hij succesvol en vreedzaam een dauphin wil installeren.

Kan jij nog zorgeloos naar China reizen nu je een biografie van Xi hebt geschreven?

Nee, er zijn een aantal Canadezen puur als diplomatiek ruilmiddel opgepakt en die zitten al jaren vast. Als je schrijver of lid van een denktank bent, wordt er sowieso rekening mee gehouden dat je een spion bent. Onder Xi wordt die lijn alleen maar harder. Het is ook moeilijker om oprecht contact te houden met Chinezen en daarvoor de Chinese staat beter te begrijpen. Dat is de grote ironie, want onbegrip creëert net angst en vijandschap. Ook in Europa zal het debat verscherpen om voor of tegen China te zijn. De geopolitieke spanningen zullen alleen maar toenemen de komende jaren. Dus Europa moet dringend bezinnen welke koers het gaat varen.

Ties Dams
De Nieuwe Keizer
Uitgeverij Prometheus

Verandering stuit op verzet

En instituut als justitie moderniseren is geen gemakkelijke klus. Zeker omdat verandering altijd stuit op verzet. Toch zijn vriend en vijand het erover eens dat voormalig Minister van Justitie Koen Geens heel wat stenen heeft verlegd in een rivier, om het met de woorden van de Nederlandse zanger Bram Vermeulen te zeggen.

Ook in de advocatuur ligt verandering moeilijk. Samen met de Antwerpse stafhouder en de voorzitter van de ondernemingsrechtbank mocht ik mee een protocol onderhandelen om meer op bemiddeling in te zetten als een vorm van Alternative Dispute Resolution (ADR).

Bij veel advocaten ontstond felle weerstand. Onbegrijpelijk, want in de praktijk blijkt dat de bemiddeling een succes is. Zij vrezen echter dat hun werkvolume hierdoor zal verminderen. Niets is minder waar. De wachttijden bij de rechtbank zouden drastisch teruglopen, zaken zouden sneller gepleit worden, het zou vooruitgaan. Het is bovendien positief voor de cliënt dat zijn of haar dossier efficiënt wordt afgehandeld.

De wet voorziet dat wanneer één partij om een bemiddelaar verzoekt, de rechtbank dit moet toestaan. Het blijkt dat wie zich eerst mordicus tegen een bemiddeling verzet, later opnieuw voor deze weg kiest in plaats van een rechtszaak in te leiden.

In marketingopleidingen zou men deze bekeerlingen 'ambassadeurs' noemen. Je vormt eerst een kleine groep van mensen die van de verandering overtuigd zijn. En zij zorgen ervoor dat het vertrouwen bij anderen groeit.

Wel moet je eerst de hervormingen kundig uitleggen, samen met de redenen waarom ze nodig zijn. In onze reeks op Kanaal Z, die je kan herbekijken op onze website www.la-on.eu, hadden we Prof. Dr. Alain Verbeke (KU Leuven/Harvard) te gast. Ook hij is een grote aanhanger van bemiddeling

‘Het blijkt dat wie zich eerst mordicus tegen een bemiddeling verzet, later opnieuw voor deze weg kiest in plaats van een rechtszaak’

als een vorm van conflictbeheersing. Niet in het minst omdat een rechtszaak voor partijen psychologisch belastend kan zijn.

De mindset van advocaten zal hiervoor moeten evolueren van een conflict- naar

een oplossingsmodel.

Ons beroep is niet in gevaar door bemiddeling. Integendeel. De advocaat behartigt de belangen van zijn of haar cliënt. Die is gebaat bij een toegankelijk rechtssysteem en daar kunnen alternatieven toe bijdragen.

Daarom onderschrijf ik ten volle de beleidslijn van onze huidige minister Vincent Van Quickenborne: het tempo moet bij justitie omhoog zonder aan kwaliteit in te boeten. Wie wil mee ambassadeur worden?

Paul Cools

Tinneke Beeckman

'Machiavelli is veel subtieler dan zijn reputatie doet vermoeden'

Filosoof Tinneke Beeckman schreef een boek over een van de meest verkeerd begrepen denkers ooit: Niccolò Machiavelli (1469-1527). De Italiaan ging de geschiedenis in als een pleitbezorger van list, misleiding en onderdrukking. Maar Beeckman herkende in zijn geschriften vooral een pragmatisch diplomaat die belang hecht aan republikeinse vrijheden en volksinspraak. Waarom is Machiavelli ook vandaag nog relevant?

Machiavelli heeft zijn reputatie al eeuwenlang niet mee. Hoe ben je ertoe gekomen om het brede publiek te laten kennismaken met zijn andere kant?

Dankzij Spinoza. In de zeventiende-eeuwse Nederlandse Republiek lasen veel tijdgenoten van hem Machiavelli om te ontdekken hoe men een republiek moest organiseren. Machiavelli was voor hen de man met de wijze antwoorden. Vijftien jaar geleden las ik voor het eerst Machiavelli's *Discorsi* en ik was meteen weg van hem. Er zitten talloze passages in dat boek waarin hij zijn afschuw betuigt over machtswillekeur. Als rondreizende dignitaris voor de republiek Firenze zette hij zich in voor vrijheden. Hij ging praten met de prominente figuren van zijn tijd zoals de paus en de Franse koning over de onafhankelijkheid van de stadsstaat.

In je boek schrijf je dat voor Machiavelli politiek uit conflict bestaat. Het conflict tussen de elite en het volk. Machiavelli maakt het verschil tussen de

'Een goed politiek conflict ontstaat wanneer alle verschillende stromingen en verlangens een plaats krijgen binnen één structuur'

elite, de aristocratie en de burgerij. Hij is heel positief over de mogelijkheden van een volk om zichzelf te besturen. De aristocraten zijn de mensen die terughoudend zijn als het om verandering gaat. Denk aan magistraten of de legerleiding. Zij verlangen ernaar om hun macht te behouden en te vergroten. Dat kan leiden tot tirannie. Daarom is het belangrijk dat het volk ook inspraak heeft.

Bestaat er vandaag nog een grote kloof tussen de elite en het volk?

Vandaag bestaat de politieke opdeling tussen linkse en rechtse partijen. Maar het is complex: binnen linkse partijen kunnen politici machtsbehoudend denken, en sommige rechtse partijen proberen het volk aan te spreken. In elk geval

heb je in een samenleving altijd mensen die eerder behoudsgezind zijn en anderen die alles wat te maken heeft met autoriteit in vraag stellen. Deze twee uitersten heeft een samenleving nodig. Machiavelli geeft zelf een voorbeeld: wanneer er een acute dreiging is, is de aristocratie belangrijk omdat die de middelen heeft om snel in te grijpen. Ook Churchill deed als conservatief politicus tijdens WO II een appel op het Britse patriottisme om het volk te verenigen. Alles wat behoudsgezind is, zoals nationale symbolen of een vlag, is op zo'n moment belangrijk.

Heeft Machiavelli ooit aangegeven dat hij hoopte op een eengemaakt Italië?

Hij droomde daar wel van. In het laatste hoofdstuk van *Il Principe* fantaseert hij over een sterke figuur die Italië zou kunnen herenigen. Machiavelli denkt in tegenstelling tot veel anderen helemaal niet zo universalistisch. Zijn favoriete systeem voor de vrijheid is de republiek, maar zijn realisme noopt hem om te zeggen dat niet elke samenleving daar klaar voor is. In 1520 is hij in zijn teksten een duidelijke voorstander van een republiek met volksinspraak, maar tegelijkertijd vindt hij dat er een sterke leider nodig is.

De Belgische staatsstructuur en de verschillende taalgemeenschappen staan soms weleens tegenover elkaar. Kan conflict ook contraproductief worden en verlamdend werken?

Een goed politiek conflict ontstaat wanneer alle verschillende stromingen en

verlangens een plaats krijgen binnen één structuur. Als het conflict het staatsbestel als zodanig in vraag stelt, dan is het effect nefast. Je hebt dat bijvoorbeeld in België en in de werking van de Europese Unie. Zulke conflicten, zoals ook de Britten die uit de EU stappen, helpen de politieke gemeenschap en vrijheid niet vooruit.

Vanaf wanneer verzandt conflict in polarisatie?

Als je de mening van de ander niet meer erkent. Machiavelli laat daarom steeds verschillende stemmen aan het woord. Hij schrijft in *Il Principe* dat de elite de standpunten van het volk moet begrijpen en andersom. Het is voor de mens belangrijk om zich in te leven in andersdenken. Wie er een andere visie op nahoudt, is niet per se een vijand. Helaas hebben alle kanten van het politieke spectrum het hier vandaag moeilijk mee.

Verwijs je daarom in 'Machiavelli's lef' naar de opgang van identiteitsdenken?

Ja, aanhangers van identiteitspolitiek kijken alleen naar wie machtig en geprivilegieerd is en wie niet. Daaraan worden morele oordelen gekoppeld: privilege is slecht, slachtofferschap is goed. Alles — van werkloosheid tot schoolachterstand — wordt tot deze tweedeling herleid. 'Witte' heteromannen zijn slecht en die positie bepaalt of iemand mag spreken of moet zwijgen. 'Zwarten kunnen nooit racist zijn,' wordt dan gezegd. Daardoor telt individuele verantwoordelijkheid niet meer mee. Identiteitspolitiek zet mensen tegen elkaar op en belemmert eerder de weg naar een vrije samenleving met minder privileges en meer gelijkheid.

Heel veel mensen ervaren 'noodzaak' als een vrijheidsbeperking. Machiavelli ziet het gek genoeg als iets positiefs.

Machiavelli is veel subtieler dan zijn reputatie doet vermoeden. Je weet soms niet van een zestiende-eeuwse schrijver of hij iemand citeert of zijn eigen ideeën op papier zet. Vaak reconstrueert Machiavelli een gesprek en rond dit onderwerp

**'Identiteitspolitiek
zet mensen tegen
elkaar op'**

voert hij de Romeinse geschiedschrijver Livius op die zegt dat noodzaak het sterkste wapen is. Het kan legitimeren dat de uitvoerende macht meer slagkracht krijgt. Politici zijn geneigd om telkens een noodzaak in te roepen: 'We moeten dit of dat...' Maar al bestaat er een noodzaak, dan blijft de politieke pluraliteit: er zijn

altijd verschillende keuzes. Daarom moet je oppassen voor de retorische truc, alsof er maar één oplossing zou zijn.

Hoe kan een burger bepalen of een maatregel noodzakelijk is?

Bij Machiavelli bestaat het idee van kritisch burgerschap en de ruimte om te

Niccolò Machiavelli (1469-1527)

‘Wat je volgens Machiavelli moet doen, is je eigen *virtù* ontwikkelen’

kunnen protesteren. Voor het algemeen belang moet men vertrouwen op het volk.

Is dat in het verleden ook niet heel erg fout gelopen?

Het volk kan zich inderdaad door een leider laten misleiden. Dat thema behandel ik uitvoerig in het boek. Maar ook dan speelt de elite een ambivalente rol: meestal doet zo’n autoritaire leider alsof hij het volk vertegenwoordigt, terwijl hij

de financiële, culturele middelen heeft die bij de elite horen. Autoritaire leiders krijgen ook vrij spel in een samenleving die al corrupt is. Je moet je dus niet blindstaren op het gedrag van zo’n leider.

Hoe zou Montesquieu, de Verlichte grondlegger van de scheiding der machten, tegenover Machiavelli gestaan hebben?

De republiek was voor Montesquieu een samenlevingsvorm met de deugd als principe. Dat betekende voor hem niet alleen patriottisme en gehoorzaamheid aan de wet, maar ook een verlangen. Zowel bij Machiavelli als Montesquieu gaat het niet over een christelijke deugd. Het heeft eerder te maken met burgerschap en het volgen van bepaalde zeden. Zo volstaat het niet dat er wetten zijn, want mensen moeten ze ook volgen. Daarover zouden ze het eens zijn geweest.

In je boek verwijs je niet vaak naar actuele voorbeelden, maar tijdens het lezen kan je niet anders dan verbanden leggen met bijvoorbeeld het populisme van Trump. Waarom mijd je dat zelf?

Ik wil vooral concepten zoals noodzaak en deugd aanreiken zodat mensen ze voor zichzelf kunnen invullen. Als schrijver ben ik er heel beducht voor om geen goeroe te zijn. Als filosoof kan ik alleen maar het perspectief verbreden. Hoe de lezer daarmee omgaat, moet hij zelf kiezen. Ook dat is pluraliteit.

Volgens de politicoloog David Runciman bevindt de democratie zich permanent in een staat van crisis. Moeten we ook niet beter leren omgaan met conflict?

Daar ben ik het mee eens. Er zijn zoveel crisissen geweest. Bij betogingen tegen de economische Eenheidswet begin jaren ’60 vielen in België zelfs doden. Elk tijdvak heeft natuurlijk wel bepaalde uitdagingen. Sociale media versterken bijvoorbeeld narcistische tendensen bij politici én burgers. Die overdreven aandacht voor het eigen ego botst met het politieke spel. Wat je volgens Machiavelli moet doen, is je eigen *virtù* ontwikkelen, dit is deugd als een mogelijkheid tot actie. Zo omschrijft Hannah Arendt *virtù*: ze schrijft aan Machiavelli precies dit idee van ‘vrijheid in actie’ toe. Onderneem, begin iets nieuws, engageer je met anderen. Machiavelli geeft geen eenduidige definitie. Ik heb in het boek de verschillende aspecten van het begrip verzameld om een duidelijker beeld te geven.

Tinneke Beeckman
Machiavelli's lef
Uitgeverij Boom

**Genoeg van
ellenlange
vergaderingen
die nergens toe
leiden?**

**Wil je sterker
staan tegenover
collega's, sociale
partners
of klanten?**

Opleiding onderhandelen en bemiddelen

Een vaardigheid die je hele leven van pas komt

Mensen werken samen maar iedereen heeft zijn eigen visie, overtuiging en aanpak. Vaak zijn die complementair en versterken de verschillen elkaar. Soms hindert het ook een vlotte beslissingname en zorgt het voor conflicten. Onderhandelings- en bemiddelingstechnieken komen daarom van pas in het professionele leven.

La-on organiseert hierover korte, maar intensieve opleidingen aan de hand van de unieke aanpak van het Harvard University Mediation Institute. Dit is een van de meest toonaangevende instellingen ter wereld op het gebied van onderhandelen en bemiddelen.

Na de cursus heb je:

- het nodige kenniskader om het concept van onderhandelen en bemiddelen te begrijpen
- een bewustzijn ontwikkeld van je persoonlijke sterktes en zwaktes als

onderhandelaar en bemiddelaar

- geleerd om waarde te creëren in de onderhandeling en bemiddeling
- probleemoplossende technieken verworven
- het juiste onderhandelings- en bemiddelingstraject leren bepalen met het oog op duurzame onderhandelings- en bemiddelingsuitkomsten

- de nodige vaardigheden om een onderhandeling en bemiddeling te leiden

De interactieve cursussen (NL/ENG) met casestudies worden individueel of in groep gegeven door Paul Cools, erkend bemiddelaar. We vragen de deelnemers op voorhand met welke onderhandelingsituaties ze geconfronteerd worden om een programma

**Voor meer info:
03 400 89 89 of
info@la-on.eu**

KMO-PORTEFEUILLE
ERKENDE DIENSTVERLENER

Nieuwe wetgeving

Onrechtmatige bedingen in B2B-relaties

Sinds 1 december 2020 is er een nieuwe wetgeving van kracht voor onrechtmatige bedingen tussen ondernemingen.

Het is het sluitstuk van regels die in het leven zijn geroepen door de wet van 4 april 2019, naast de oneerlijke marktpraktijken tussen ondernemingen en misbruik van economische onafhankelijkheid. Deze wet is er gekomen om de onderhandelingspositie van de kleine handelaar ten aanzien van de grote onderneming te verbeteren. De regels zijn echter van toepassing op alle ondernemingen, ongeacht hun grootte.

De nieuwe wetgeving is ingevoerd in boek VI., titel 3/1 van het Wetboek Economisch Recht (hierna: WER).

Toepassingsgebied

De nieuwe wetgeving is van toepassing op overeenkomsten die worden gesloten tussen ondernemingen vanaf 1 december 2020.

Enkele overeenkomsten worden uitgesloten omdat zij al onder een specifieke wetgeving vallen:

- overeenkomsten inzake financiële diensten
- overheidsopdrachten en overeenkomsten die hieruit voortvloeien

Opgelet: indien een reeds bestaande overeenkomst wordt verlengd na 1 december 2020, zal de nieuwe reglementering van toepassing zijn op de overeenkomst.

Kernbepalingen

Er is een transparantievereiste, wat betekent dat de schriftelijke bedingen duidelijk en begrijpelijk moeten worden opgesteld. Zij moeten bovendien ook vlot toegankelijk en leesbaar zijn. Algemene voorwaarden in een te klein lettertype zullen de transparantietest niet doorstaan. Dit hoeft niet te betekenen dat deze voorwaarden niet van toepassing zijn, maar het zal wel

‘Deze wet is er gekomen om de onderhandelingspositie van de kleine handelaar ten aanzien van de grote onderneming te verbeteren’

een impact hebben op de algemene toetsingsnorm.

Ten tweede wordt een algemene toetsingsnorm ingevoerd. Art. VI.93/3 WER bepaalt dat ‘elk beding van een overeenkomst gesloten tussen ondernemingen dat, alleen of in samenhang met één of meerdere bedingen, een kennelijk onevenwicht schept tussen de rechten en plichten van de partijen, is onrechtmatig.’ De rechter heeft een marginaal toetsingsrecht om het kennelijk onevenwicht te beoordelen en zal rekening houden met volgende criteria:

- alle omstandigheden rond de sluiting van de overeenkomst
- de algemene economie van de overeenkomst, alle geldende handelsgebruiken
- alle andere bedingen van de overeenkomst
- de aard van de producten waarop de overeenkomst betrekking heeft
- transparantievereiste van duidelijkheid en begrijpelijkheid van het beding

Ieder beding in een overeenkomst waar

een onderneming niet (meer) mee akkoord is, kan worden aangevochten in de rechtbank. Het is de rechter die hierbij volledig autonoom over het onrechtmatig karakter zal oordelen. Dit kan leiden tot bijkomende rechtsonzekerheid

Ten derde voorziet de wetgever in art. VI.95/4 WER vier soorten bedingen die automatisch als onrechtmatig worden beschouwd, de zogenaamde ‘zwarte lijst’. Volgende bedingen mogen vanaf 1 december 2020 niet meer worden opgenomen in overeenkomsten:

- 1.** bedingen die voorzien in een onherroepelijke verbintenis van de andere partij terwijl de uitvoering van de prestaties van de onderneming is onderworpen
- 2.** bedingen die de onderneming het eenzijdig recht geven om een of ander beding te interpreteren
- 3.** bedingen die, bij betwisting, de andere partij doen afzien van elk middel van verhaal tegen de onderneming
- 4.** onweerlegbare kennisname of aanvaarding van bedingen waarvan deze niet daadwerkelijk kennis heeft kunnen nemen vóór het sluiten van de overeenkomst. Het klassieke beding waarin wordt opgenomen dat een door een vertegenwoordiger aanvaarde bestelling pas geldig is na schriftelijke orderbevestiging van de onderneming, zal vanaf 1 december 2020 niet langer mogelijk zijn.

Tot slot wordt in art. VI.95/5 WER een grijze lijst van onrechtmatige bedingen ingevoerd. Deze bedingen worden geacht onrechtmatig te zijn en een kennelijk onevenwicht tussen partijen te scheppen, tenzij het tegendeel wordt bewezen:

1.
bedingen die de onderneming het recht verlenen om zonder geldige reden de prijs, de kenmerken of de voorwaarden van de overeenkomst eenzijdig te wijzigen

2.
bedingen die een overeenkomst van bepaalde duur stilzwijgend verlengen of vernieuwen, zonder opgave van een redelijke opzegtermijn

3.
bedingen die zonder tegenprestatie het economische risico bij een partij leggen indien die normaliter op de andere onderneming of op een andere partij bij de overeenkomst rust

4.
bedingen die op ongepaste wijze de wettelijke rechten van een partij uitsluiten of beperken in geval van volledige of gedeelde wanprestatie of gebrekkige uitvoering door de andere onderneming van een van haar contractuele verplichtingen

5.
bedingen die, onverminderd artikel 1184 BW, de partijen verbinden zonder opgave van een redelijke opzegtermijn

6.
bedingen die de onderneming ontslaan van aansprakelijkheid van haar opzet, haar zware fout of voor die van haar aangestelden of, behoudens overmacht, voor het niet-uitvoeren van de essentiële verbintenissen die het voorwerp van de overeenkomst uitmaken

7.
bedingen die de bewijsmiddelen waarop de andere partij een beroep kan doen beperken

8.
bedingen die, in geval van niet-uitvoering of vertraging in de uitvoering van de verbintenissen van de andere partij, schadevergoedingsbedragen vaststellen die kennelijk niet evenredig zijn aan het nadeel dat door de onderneming kan worden geleden.

Partijen kunnen best, als zij beslissen een beding uit deze grijze lijst op te nemen in de overeenkomst, expliciet verklaren dat zij willens en wetens het kwetsieve beding in de overeenkomst hebben opgenomen.

‘Deze bijkomende bescherming gaat wel gepaard met een inperking van de contractvrijheid’

Op deze manier kan men discussies in de toekomst vermijden als een van de partijen de geldigheid van het beding alsnog in vraag zou stellen.

Conclusie

Met de nieuwe regelgeving genieten ondernemingen een bijkomende bescherming tegen onevenwichtige bedingen. De kleinere onderneming krijgt een betere

onderhandelingspositie bij de onderhandeling van overeenkomsten en er wordt een einde gemaakt aan wurgcontracten. Ook wordt een aansluiting gemaakt met het buitenland, waar een dergelijk beschermingsmechanisme voor de B2B sector al bestaat. Deze bijkomende bescherming gaat wel gepaard met een inperking van de contractvrijheid.

Daarnaast wordt er gebruik gemaakt van enkele open normen waarvan de concrete invulling wordt overgelaten aan de rechter, zoals de algemene toetsingsnorm. Ook de bedingen opgenomen in de grijze lijst bevatten enkele open normen. In de parlementaire voorbereidingen wordt alleszins geen bijkomende verduidelijking gegeven over hoe de open normen dienen te worden geïnterpreteerd. Dit zal ongetwijfeld leiden tot bijkomende rechtsonzekerheid.

Lars Van Aert

Kunstschilder Koen van den Broek

'Mensen zal je nooit in mijn schilderijen zien, ik vind dat zij te veel aandacht wegtrekken'

In de jaren '80 was de schilderkunst doodverklaard. Er werd een dikke penseelstreek onder het genre getrokken. Doeken waren relictten uit het verleden, het canvas van de oude Rubens en de gekke Van Gogh. Maar onverwacht verrees een nieuwe generatie. Dertig jaar later herleeft de schilderkunst als nooit tevoren en staan er verschillende Belgische kunstenaars aan de wereldtop. Onder meer Luc Tuymans, Michaël Borremans en Koen van den Broek gooien hoge ogen en trekken kijklustigen en kopers naar musea en galleries. Voor van den Broek begon het met een omweg.

Wanneer is de liefde voor schilderen ontstaan?

In Hasselt zat ik op het college, ik volgde Latijn-Wiskunde. Een groep strebers van wie iedereen burgerlijk ingenieur ging studeren. Ik zocht toch iets creatief erbij en het compromis werd ingenieur-architectuur. Toch bleef de opleiding me te theoretisch en na twee jaar heb ik het opgegeven. Toevallig ben ik dan beginnen schilderen, zonder voorkennis. Alleen mijn nonkel schilderde in een houten hut in Lanaken wat landschappen. Dalí en Picasso kende ik, maar Matisse of Cézanne, daar had ik nog nooit van gehoord. Het was een periode van mijn leven waarin ik alles in vraag begon te stellen en alleen maar met de essentie wilde bezig zijn. Schilderen was het naïeve antwoord erop. Daarna ben ik onder meer naar de Academie van Antwerpen en Breda gegaan.

Je hebt een herkenbare stijl: abstracte schilderijen, vaak van een verlaten straat of een deel van de stoeprand in een Amerikaanse setting. Hoe is die schilderstaal ontstaan?

Toen ik 25 was, ben ik naar New York en Los Angeles getrokken. Daar ben ik gaan fotograferen en heeft mijn manier van werken zich gevormd. Het is belangrijk dat ik

die foto's zelf neem om de juiste compositie te vinden. De klassieke schilderkunst vertrekt vanuit het centrum en deint uit. Ik werk van de zijkanten naar binnen toe waardoor mijn schilderijen open en leeg zijn. Mensen zal je nooit in mijn schilderijen zien, ik vind dat zij te veel aandacht wegtrekken.

Dus de jonge kunstenaar Koen van den

'Ik had naar de Vlaamse Gemeenschap een vervalste brief gestuurd dat ik was uitgenodigd om een lezing te geven in Manhattan'

Broek nam gewoon het vliegtuig naar de VS en de rest is geschiedenis?

Ik had naar de Vlaamse Gemeenschap een vervalste brief gestuurd dat ik was uitgenodigd om een lezing te geven in Manhattan. Zij hebben me voor 200.000 Belgische Frank een reissubsidie gegeven. (lacht) Let op, ik heb er wel iets voor teruggegeven. Tijdens mijn reis leerde ik Dennis Elliot kennen, de toenmalig directeur van het

International Studio & Curatorial Program (ISPC). Ik heb ervoor gezorgd dat hij later gastdocent is geworden aan het Hoger Instituut voor Schone Kunsten (HISK) dat toen nog in Antwerpen was.

Op je zevenentwintig zat je bij de Londense White Cube Gallery, in die periode ongeveer de belangrijkste galerie voor hedendaagse kunst die er was. Hoe ben je daar terechtgekomen?

Ineens kreeg ik telefoon van de eigenaar, Jay Joplin. Ik had geen idee wie hij was. Daarom belde ik naar Flor Bex, destijds directeur van Internationaal Cultureel Centrum (ICC) wat later het M HKA is geworden. Die vertelde mij dat Joplin toch wel een belangrijke kerel was. Een telefoontje van hem krijgen, was 'niet zo slecht'. (*glimlacht*) Met White Cube is er veel gebeurd. Aankoop van mijn werk door het MoMa, tentoonstellingen in San Francisco... Na negen jaar ben ik vertrokken. De kunstmarkt nam de kunstwereld over. Alles gebeurde op zo'n grote schaal dat ik erin verloren liep.

Ook in Korea ben je geen onbekende.

Dat kwam door White Cube. Ik had via hen een groepstentoonstelling in KPM Gallery in Seoul. En zo heb ik James, van galerie Batton leren kennen. Hij wou een galerie in Korea starten en heeft mij overtuigd om mee te doen en die mee te ontwikkelen. Vervol-

gens heeft een van mijn verzamelaars dan een atelier voor mij gebouwd op Geojeo Island, een oase van rust in tegenstelling tot het drukke Seoul.

Wat trekt je zo aan in Korea?

Japanners zijn heel gesloten, daar maak je moeilijk vrienden mee. Maar Koreanen zijn zo'n beetje de Italianen van Azië. In het begin wel wat terughoudend, maar eens ze open zijn, worden het vrienden voor het leven.

Is de hedendaagse kunstscène in Azië nog sterk beïnvloed door Europa en de VS?

Oosterse kunstenaars blijven worstelen met de westerse invloed. Als je kijkt naar de grote namen: Murakami, Ai Wei Wei of Nam Jun Paik, één van de eerste videokunstenaars van de jaren '60, de Andy Warhol van de video's. Zij zaten allemaal in New York en zijn hierdoor bepaald. Soms hebben kunstenaars enkele generaties nodig om volledig los te komen. Dat was ook zo in Spanje na de dictatuur van Franco.

Je geeft zelf les aan de PXL-MAD Hogeschool in Hasselt. Hoe ben je als leerkracht?

De reden waarom ik lesgeef is omdat vroeger veel docenten van mij gefrustreerde artiesten waren die geld nodig hadden. Op die manier krijg je een vicieuze cirkel van

lage kwaliteit. PXL-MAD heeft mij drie jaar na elkaar gevraagd om les te komen geven. Elke keer heb ik geweigerd. Uiteindelijk ben ik toch geplooid, vanuit een maatschappelijke verplichting.

Zie je snel het talent?

Ja, maar het is anderzijds ook moeilijk voorspelbaar. Het is ook volhouden. Ik kon zo gezegd ook niet schilderen. Talent is iets heel relatiefs. Studenten die gemotiveerd zijn, steken iedereen voorbij. Als docent kan je eigenlijk weinig doen behalve dingen aanbrengen, dingen tonen: 'Ik ben naar Madrid geweest, ik heb dat werk gezien, kijk naar die kunstenaar.'

Schrijvers hebben weleens een writers block. Is jou al iets soortgelijks overkomen? Een 'painters block'?

Ja, twee jaar geleden heb ik van februari tot september niets geschilderd. Ik had niks te vertellen. Als je een intense periode hebt gehad, moet je eerst opnieuw vollopen. De drempelvrees om aan een doek te beginnen, blijft altijd hoog. Het wordt zelfs erger. Ik ben nu bezig aan een overzichtscatalogus. Er zijn 800 schilderijen van mij over de wereld verspreid. Als ik terugkijk naar wat ik heb gedaan...Om daar iets aan toe te voegen, om te blijven evolueren, om niet te vervallen in het oude. Dat is niet gemakkelijk. Want de ambitie is altijd hoog geweest.

Lieven Maesschalck

Bewegen om te genezen

Beroemde benen en gewrichten gaan door de handen van fysiotherapeut Lieven Maesschalck. Die van de Rode Duivels, marathonlopers, wielrenners en vele andere atleten. Waarom komen professionele sporters vanuit de hele wereld naar hem toe?

Ik vind dat mensen uit zichzelf moeten kunnen genezen. Want als je alleen maar manipuleert, dan krijg je therapeutafhankelijkheid. Daarom ben ik gaan zoeken in de wereld van de dans. Ik leerde ik dat bewegingsvormen heel bepalend zijn in het genezingsproces. Als je een pathologie hebt, een belasting of een ziek weefsel, dan kan je dat gaan beïnvloeden. Want er is altijd een mechanisme van zelfcompensatie. Voor elk ziektebeeld bestaat er dus een tegenbeweging.

Wat is er bij een revalidatie nog belangrijk om rekening mee te houden?

Ik kijk ook naar de mogelijkheden van het brein. Aan de hand van impulsen, door mijn patiënten naar ledlampen te laten wijzen die afwisselend knipperen, creëer ik patronen om revalidatiebewegingen mentaal te integreren. Dit alles vraagt om een motorische actie waardoor de hersenen zich sterker moeten concentreren om te volgen. Hoe hoger de concentratie, hoe groter het opnamevermogen om de oefeningen aan te leren. Voor sommige pathologieën is het ook nuttig om het artistieke erbij te betrekken, zoals muziek. De metronoom van Mozart geeft bewustwording van de motoriek via de frontale hersenkwab. Zo kan iemand met Parkinson beter bewegen op muziek.

Je wil dat de rol van de patiënt dus centraler komt te staan?

Ja, door nieuwe technieken zijn onze operaties minder invasief geworden. De geneeskunde van de toekomst zal letterlijk minder ingrijpend zijn en meer preventief. Het individu zal hierdoor zelf meer verantwoordelijkheid krijgen voor de eigen fitheid en moeten investeren in een basisconditie. En niet alleen de fysieke conditie, ook de mentale gezondheid en welke voeding je eet, wordt belangrijker.

Ongetwijfeld zullen we hiervoor ook meer op technologie steunen.

Therapeuten zullen steeds meer gebruik maken van technologie, ook artificiële intelligentie zal aan terrein winnen. Ik werk

‘Als ik te maken krijg met mensen uit China of Japan, dan speelt cultuur ook mee. Therapeuten zijn daarom tegelijkertijd antropologen’

bijvoorbeeld samen met beeldingenieurs die met camera's het gedrag van mensen bestuderen. Het gedrag is het gevolg van de gedachten. Als je vermoeid bent, veranderen ook je bewegingen. We zullen ziektes zelfs kunnen detecteren voordat de patiënt symptomen merkt. Als iemand artrose krijgt, is de mobiliteit al verminderd nog voor er pijn komt. Dat zullen we dankzij technologie eerder kunnen gaan opsporen waardoor we sneller kunnen ingrijpen. Volgens mij gaan we naar een tijd waarin één op twee therapeuten zal verdwijnen. Terecht, want er is overconsumptie. Het moet gaan om de efficiëntie en het nut van de therapie.

Je werkt met sporters die verschillende internationale nationaliteiten hebben.

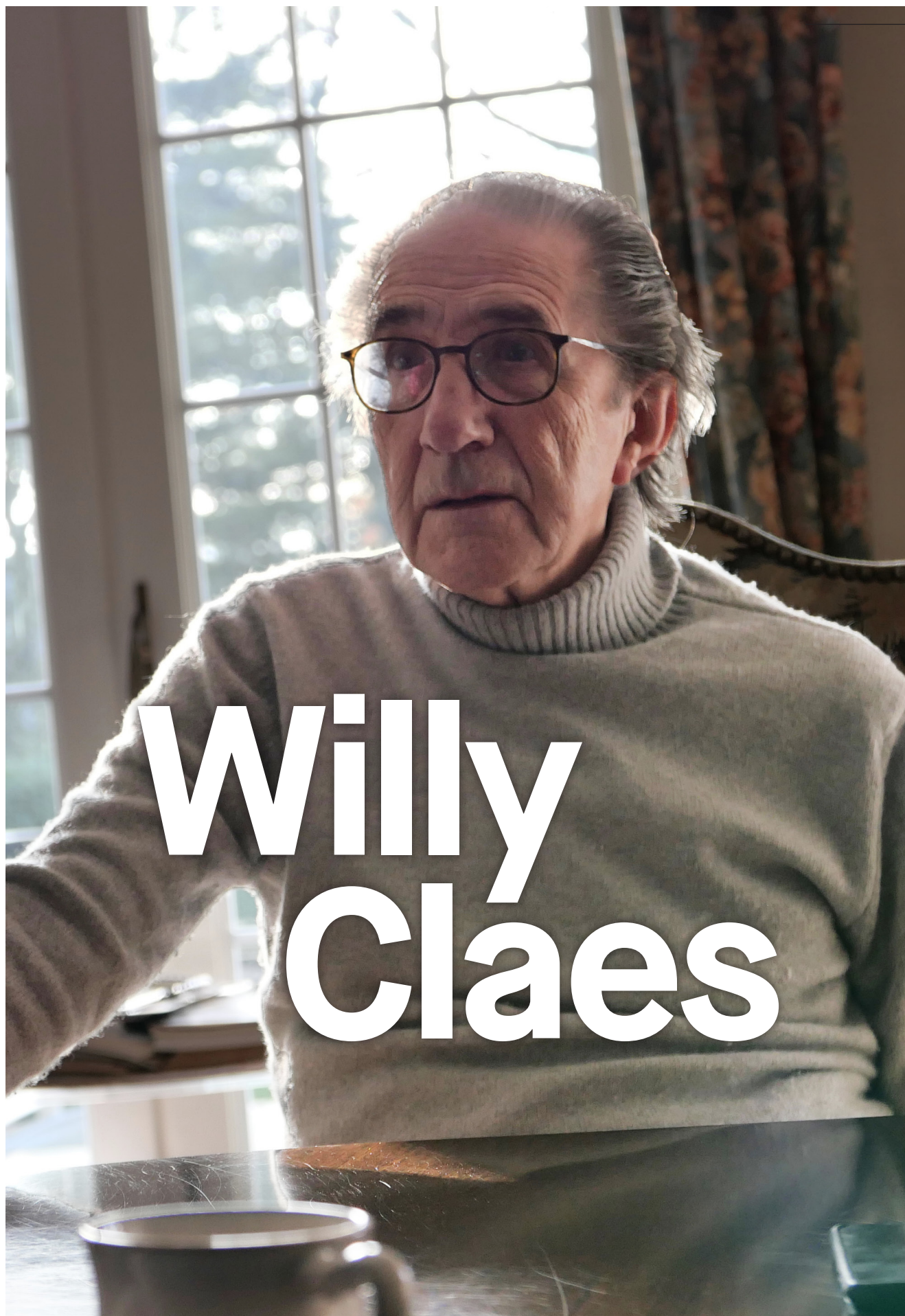
Hoe pak je dat aan?

Je moet altijd dicht bij de leefwereld van

de patiënt staan. Mensen revalideren het beste in hun leefomgeving. Een marathonloper is een eenzaat, maar een voetballer heeft spelvorm nodig. Daar pas ik de therapie op aan. Als ik te maken krijg met mensen uit China of Japan, dan speelt cultuur ook mee. Therapeuten zijn daarom tegelijkertijd antropologen. Je moet anderen immers kunnen overtuigen om met een bepaalde bewegingsvorm aan de slag te gaan.

Sinds de coronacrisis werken een pak meer mensen van thuis uit. Welke tips zou jij kunnen geven voor een goede lichaamshouding?

Op het internet staan leuke oefeningen voor je nek. Ik zou vooral zeggen: zorg voor een basisconditie. Woon je in de stad, doe dan alles binnen de vijf kilometer met de fiets. Moet je toch met de bus naar het werk, stap een bushalte vroeger af. Ons lichaam heeft prikkels nodig en mensen zijn sociale wezens. We moeten elkaar blijven uitdagen. Ik geef graag het voorbeeld van een kleinzoon die met zijn grootvader gaat wandelen. Die kleuter vraagt continu: 'Wat is dit? Wat is dat?' Die grootvader beweegt, moet nadenken en het kind leert bij. Daarin zit voor mij de kiem van levenslang leren.

"Go to the Hill, Willy," zei Bill Clinton'

Willy Claes maakte deel uit van een zeldzame generatie politici die op de voorste rij zat van het wereldtoneel. De uitbouw van een Europese politieke gemeenschap, de oliecrisis in de jaren '70, de val van de Berlijnse Muur en het uiteenvallen van Joegoslavië: Claes luisterde en men luisterde naar Claes. Nu, op zijn 82, kijkt hij met ons terug op zijn carrière en naar de toekomst van de politiek.

Na eerder al verschillende ministerposten bekleed te hebben, werd u in 1992, niet lang na het einde van de Koude Oorlog, minister van Buitenlandse Zaken. Wat betekende die nieuwe verdeling van de wereld?

De val van de Berlijnse Muur bracht een einde aan de bipolaire wereld waar het communisme aan de ene kant stond en het 'Vrije Westen' aan de andere. Ze hielden elkaar in stand door middel van een gevaarlijk principe: de afschrikking in de terreur. 'Ik weet dat u mij kan vernietigen met nucleaire wapens, maar u doet het niet, want ik raak u dubbel zo hard.' Dat verdween in 1989.

Had u het opdoeken van het IJzeren Gordijn zien aankomen?

Neen, het was een verrassing die trouwens voor een overdreven optimisme zorgde. Iemand als de historicus Francis Fukuyama kondigde het 'einde van de geschiedenis' aan. Het was zogezegd de ultieme overwinning van de liberale democratie. De sfeer heerste dat er niets erg meer kon gebeuren. De Amerikaanse president H.W. Bush sprak over een nieuwe wereldorde waarbij meer geïnvesteerd kon worden in de derde wereld, omdat er nu minder fondsen naar bewapening moesten gaan. In Europa lag het ingewikkelder. Want wat moest er met dat verdeelde Duitsland gebeuren? De Britse premier Thatcher was een uitgesproken tegenstander van de Duitse vereniging. De Franse president Mitterand ook, omdat hij die Duitse reus weer zag terugkomen. Hij wilde een einde maken aan wat hij noemde 'de dictatuur van de Deutsche Mark'. Want schommelde de Duitse valutakoers, dan voelde men dat in Parijs ook. Daarom is de Euro er uiteindelijk gekomen. Bondskanselier Kohl speelde het politieke spel toen slim. Zo beweerde hij tegen ons dat de Ostmark een tijd naast

de West-Duitse Mark zou blijven bestaan. Onmogelijk in een land met twee verschillende koopkrachtniveaus. In zijn nationale verkiezingscampagne sprak hij dan ook van één Mark voor heel Duitsland. Zo behaalde hij een groot aantal stemmen in Oost-Duitsland, maar het was Europa die op het einde van de rit de rekening heeft betaald.

'Aan de deur hield Mitterand me nog even tegen: 'À propos, we moeten een nieuwe secretaris-generaal van de NAVO aanstellen. J'ai une petite liste''

Hoe stond de situatie er op militair vlak voor?

Het Warschaupact, het militair bondgenootschap van communistische landen en de tegenhanger van de NAVO, was ontbonden. Men suggereerde om met de NAVO hetzelfde te doen en een internationale politieke context zonder wapens te creëren. Maar al die Oost-Europese landen die na vijftig jaar hun onafhankelijkheid opnieuw vonden, waren bekommerd om hun veiligheid. Zij wilden zich veel liever aansluiten bij de NAVO dan bij de EU. De NAVO afschaffen kon dus niet. De organisatie is dan begonnen met de lancering van 'Partnership for Peace', waarbij geleidelijk aan

de nationale legers geïntegreerd zouden worden in één structuur. Wat onderschat werd, is dat het leger en de legertop van de voormalige Sovjetlanden nog een communistische mentaliteit hadden. Zij moesten zich er nog van bewust worden dat niet de partij besliste, maar een verkozen regering. Ook de kennis van het Engels ontbrak. De eerste taak van de NAVO bestond erin om een hele nieuwe generatie officieren op te leiden. Tegelijk was in Parijs beslist om een NAVO +1 te maken, waarbij er geen enkele beslissing van de NAVO genomen zou worden, zonder Rusland vooraf te consulteren. Boris Jeltsin, de eerste Russische president, begreep alleen niet goed dat deze afspraak niet gelijkstond aan een Russisch vetorecht. (*glimlacht*) In elk geval was er wel een dialooginstrument ontwikkeld dat tot een betere wereld had kunnen leiden. Ware het niet dat in Moskou de chaos zo groot was dat we moeizaam een duurzame diplomatieke relatie konden uitbouwen. Historisch gezien is dit misschien een grote gemiste kans die had kunnen leiden tot een veel betere verhouding met Rusland dan nu het geval is.

En dan kwam u in 1994 zelf aan het hoofd te staan van de NAVO als secretaris-generaal.

Onmiddellijk werd ik geconfronteerd met de Joegoslavische crisis die de postcommunistische feeststemming meteen in de kiem smoorde. Ook die historische gebeurtenis had men niet zien aankomen. Joegoslavië was een artificiële creatie en had altijd al een mate van onrust en tegenstellingen in zich. Het werd slechts bijeengehouden door president Tito. Eens die verdween, brak de dijk en is de boel ontploft. Toen zagen we helaas het eerste voorbeeld van een gebrek aan een gemeenschappelijk Europees beleid. Want Hans-Dietrich Genscher, de Duitse

Als secretaris-generaal van de NAVO waren destijds de ogen van de wereldpers gericht op Willy Claes.

minister voor Buitenlandse Zaken, een fenomenale politicus, erkende de onafhankelijkheid van Slovenië en Kroatië. Minister Mark Eyskens dook daarin mee, zonder enige raadpleging van het kernkabinet. De Amerikanen waren ontsteld. Ik zal nooit de vergadering vergeten waar Bush zijn Secretary of State James Baker *himself* naartoe kwam. Ik hoor hem nog altijd tegen Genscher roepen: 'Gij hebt die twee erkend? Wij zullen ze allemaal erkennen. Maar gij gaat de zaak opkuisen.' De Amerikanen hadden de gevolgen beter ingeschat dan wij.

Was de Joegoslavische oorlog niet meer te vermijden?

Sommige optimisten hoopten met een wapenembargo het conflict te ontminnen. Maar het was te laat. Het embargo werkte niet. Je had douanebeambten die door vijf minuten hun rug te keren meer verdienen dan op een jaar. Bovendien maakte de hele islamgemeenschap, van de Saoudi's tot Indonesië, zich heel erge zorgen over het lot van de moslim-Bosniërs. Zij eisten dat we militair veel harder zouden optreden. Wat mij ooit bij de VN in New York aan de vertegenwoordiging van Saoedi-Arabië deed vragen: 'Hoeveel tanks sturen jullie?' Niks, noppes. Het Westen heeft het mogen oplossen. Alleen de Slovenen zijn voor een groot deel ontsnapt aan het geweld dankzij hun geografische ligging en omdat ze zich niet lieten meeslepen in het spel van mensen als Milosevic.

Waar lag voor u dan wel een oplossing voor het Oost-Europese kruitvat?

Mij werd snel duidelijk dat het niet kon zonder een grote, militaire interventie. Daar waren de Amerikanen voor nodig, maar die wilden eerst niet. Het was ongeveer in 1995, het jaar van de presidents-

'Ik was helemaal geen kandidaat om secretaris-generaal te worden'

verkiezingen. Telkens als ik op het Witte Huis kwam, vroeg ik: 'Mijnheer de president, het is toch nodig dat we interveniëren?' 'Mij moet je niet overtuigen. Maar de Republikeinen willen er niet van weten. Hier moet je dus niet zijn. Go to the Hill, Willy,' zei Bill Clinton. Het mandaat dat de blauwhelmen hadden, was immers onvoldoende. Kijk naar de genocides in Srebrenica en Rwanda. De UNO-troepen hebben die niet kunnen tegenhouden. Deze beschermingsformule moet overigens totaal herdacht worden.

Dus ging de secretaris-generaal uit Has-selt dan maar naar het Capitool?

Inderdaad, waar het totaal misliep. Ik legde de precaire situatie uit aan de Republikeinse leider van de Senaat, Bob Dole. Hij wou me niet geloven en dus heb ik hem maar uitgenodigd in Brussel. Dole is overgevlogen en zijn voorstel was: schaf het wapenembargo af en laat ze vechten tot er een winnaar is. Uiteraard steunde niemand dat plan. Opnieuw waren de Amerikanen ontstemd. Hij is toen naar Thatcher gegaan om haar te overtuigen. Maar wij hadden Londen al gewaarschuwd. Dan

heeft hij wel begrepen dat er maar één oplossing was: een NAVO-interventie.

Veel is er nog niet veranderd: ook vandaag kan de NAVO nog niet zonder de VS.

De knowhow, zowel op het vlak van technologie als van kwaliteit van de inlichtingen, zat bij hen. Een kleine anekdote: op een dag kreeg ik bezoek van een Amerikaanse viersterrengeneraal met zijn assistent die een valiesje bij zich had. Mijn bureau werd daarmee beveiligd, er kon geen enkele communicatie binnen of buiten. Maar wij hoorden en zagen via dat valiesje Milosevic en zijn officieren bezig. In real time! Technologie waarvan zelfs de NAVO zich niet bewust was dat die bestond.

Voor de geïnteresseerde lezers die zouden willen solliciteren: hoe wordt iemand hoofd van de NAVO?

Ik was helemaal geen kandidaat om secretaris-generaal te worden. Er was wel de ongeschreven regel dat de militaire leiding in handen was van een Amerikaan en de burgerlijke leiding in die van een Europeaan. Het was de nieuwe Duitse minister van Buitenlandse Zaken Kinkel die me als eerste lachend toewierp: 'En secretaris-generaal, wanneer begin je eraan?' Ik viel uit de lucht. 'Niets voor mij.' 'Denk er toch maar eens over na,' kreeg ik te horen. Op dat ogenblik werd ook ernstig gediscussieerd over de toekomst van de EU en de zetelplaatsen van de instellingen. Dehaene, die toen eerste minister was, stuurde me naar Parijs omdat ik Mitterand goed kende. Na mijn zoveelste discussie op het Elysée neem ik afscheid van hem. Aan de deur hield Mitterand me nog even tegen: 'À propos, we moeten een nieuwe secretaris-generaal van de NAVO aanstellen. *J'ai une petite liste*. Er staan drie namen op en ge zijt de eerste.' Niet veel later rinkelde de telefoon daar in de hoek. (wijst) Het was Warren Christopher, de Amerikaanse minister van Buitenlandse Zaken, later opgevolgd door Madeleine Albright. 'Ik stap hier in Berlijn op het vliegtuig. We beschikken een half uur over deze beveiligde lijn. Accepteer je het secretariaat-generaal of niet?' 'We hebben er nog nooit over gesproken,' zei ik verbouwereerd. 'We spreken er nu over,' was zijn antwoord. (lacht) Het was te nemen of te laten. Ik denk dat men mij wilde omdat ik in de Europese Raad de kunst van het compromis had weten te beheersen.

Hoe keek men naar China op dat moment?

De mythe van het 'Gele Gevaar' bestond niet. De overtuiging was — en dat heeft Clinton me overigens verschillende keren toevertrouwd — hoe meer Deng Xiaoping, de toenmalige secretaris-generaal van de Communistische Partij, met de totale liberalisering van de economie zou doorzetten, hoe meer de middenklasse zich zou ontwikkelen en het regime zou verwesteren. Clinton was diegene die China in de Wereldhandelsorganisatie wilde. Er was dus een enthousiasme om China met open armen te ontvangen. Men zag die grote afzetmarkt, met een heel erg liberale economie. Want er was in China bijvoorbeeld geen sprake van vakbonden. Amerikaanse bedrijven als General Motors en Boeing hebben daar enorm van geprofiteerd. Wel werd er soms in de wandelgangen gefluisterd om op te letten. In die mate dat er heel voorzichtig werd gesproken van een *containment policy*. Het idee van een bepaalde samenwerking tussen de NAVO en Japan lag op tafel. Ik had erover gesproken met vertegenwoordigers van de Japanse regering. Maar niet meer dan dat. China zag men toen zeker niet als een probleem, eerder als een ongelofelijke opportuniteit.

Een vrije economie alleen is helaas onvoldoende om een grotere democratisering tot stand te brengen. Dat zien we vandaag aan de rand van de Europese Unie in landen als Polen en Hongarije.

Ik behoorde tot de ministers van Buitenlandse Zaken die op een zeker moment in Kopenhagen de voorwaarden op papier hebben gezet om toe te treden tot het Europa van de Twaalf. Dat was met het oog op de uitbreiding van de EU richting Oost-Europa. Het waren strenge voorwaarden, maar de waarheid is dat zowel Groot-Brittannië en, om heel andere redenen, Duitsland die totaal met de voeten hebben getreden en er uiteindelijk amper nog hebben gesteld. Voor de Britten was het een verdeel en heers tactiek: 'Met hoe meer we zijn, hoe minder de kans op macht en unanimitéit.' De Duitsers met Kohl daarentegen wilden een Europese invloed die reikte tot aan de Russische grens als buffer tegen Moskou. Het is duidelijk, en ik wik mijn woorden, dat de meeste van die landen veel te snel zijn opgenomen in de EU. De associatieverdragen lieten nochtans toe om hen stap voor stap te integreren. De financiële steun kon al perfect gegeven worden zonder dat ze aan tafel zouden zitten. Die prijs betalen we vandaag. In Roemenië en Bulgarije wiert de corruptie telig. In Hongarije en Polen ligt de rechtsstaat onder vuur. We

De Franse president François Mitterrand op het Europa Congres in Den Haag (1988).

'Jonge politici moeten aanvaarden dat de wereld een planetair dorp is geworden en daar naar handelen'

staan ver van het fameuze Artikel 2 van ons basisverdrag waarin de fundamentele Europees-humanistische waarden zoals gelijkheid, democratie en vrijheid staan gebeiteld.

Ziet u een uitweg?

Ik zie die eerlijk gezegd niet.

Een andere bezorgdheid van u is de kernwapenwedloop die, ondanks het einde van de Koude Oorlog dertig jaar geleden, nog geen finish bereikte.

Vanaf het moment dat India en Pakistan zich ongevraagd lid hebben gemaakt van de groep van kernmachten is het probleem van de nucleaire proliferatie opnieuw vergroot. Ook Israël heeft, hoewel ze dat ontkennen, kernwapens. Noord-Korea eveneens, en het heeft bovendien bewezen dat het over voldoende rakettechnologie beschikt om zulke wapens af te vuren. Daarom is het gevaar van een nucleair militair incident volgens mij toegenomen. Daarbij moeten we ook rekening houden met met zwakke politieke structuren zoals in Pakistan. We weten dat de verkoop van nucleaire geheimen aan Noord-Korea en wijlen Khadaffi, via hen

verliep. Bovendien gaat het niet meer om het type bommen zoals in Nagasaki. De bewapening heeft miniaturisering en automatisering ondergaan, waardoor er geen rechtstreekse interventie van de mens meer nodig is. De verleiding wordt groot om de nieuwe nucleaire wapens in te zetten. Ook het actieterrein is uitgebreid. De ruimte is nu een militair speelveld. Dus ja, er zijn redenen om ernstig ongerust te zijn. Trump is heel onverstandig geweest om het nucleair akkoord met Iran op te zeggen. Hopelijk slaagt Biden erin om dat opnieuw te herstellen. Komt er nog bij dat de dollar in deze situatie is ingezet. Een van de voornaamste elementen die van Amerika een superstaat maakt, is zijn valuta. De dollar is tegen Iran niet gebruikt als een multilateraal, maar als een unilateraal sanctiemiddel waarbij ook Europese bedrijven die handel dreven met Iran, beperkt werden in hun activiteiten in de VS. Een zeer gevaarlijk precedent dat andere opkomende mogendheden, zoals China, op het idee zou kunnen brengen een concurrerende reservemunt te lanceren. Dat kan leiden tot serieuze confrontaties.

Welke raad zou u dan aan jonge politici willen geven?

(denkt even na) Niet gemakkelijk, maar dan toch wel deze tip: jonge politici moeten aanvaarden dat de wereld een planetair dorp is geworden en daar naar handelen. Grenzen hebben steeds minder waarde, zowel continentale grenzen als die in ons eigen land. Werk dus samen. De wereldvrede heeft stabiliteit nodig. En hoewel ik geen 'groene' ben, wil ik eraan toevoegen: maak van het klimaat een prioriteit.

Kris Smet en Walter Zinzen

'Oost-Congo heeft alles om een toeristische trekpleister te worden'

In de groene rand van Brussel glooit het landschap. Ergens op een heuvelflank staat daar het huis van voormalig journalist Walter Zinzen en tv-maakster Kris Smet. Van hieruit beschouwen ze samen de actualiteit. Dat doen ze scherpzinnig, zoals we het van Zinzen, die nog regelmatig in politieke programma's demonstreert, gewend zijn. Wie de trappenhal binnengaat, ziet onmiddellijk naast de voordeur een oude affiche van de treinlijn Matadi-Léopoldville. Het verradt meteen de liefde die het koppel deelt voor wat zij het mooiste continent vinden: Afrika. In de Oost-Congolese stad Kisangani werken ze samen aan enkele steunprojecten.

Hoe gebeurde de eerste kennismaking met Congo, Walter?

Zinzen: In 1963 studeerde ik af als Germanist, drie jaar nadat Congo onafhankelijk was geworden. Normaal riep daarna de dienstplicht, maar gelukkig kon je de verplichtingen tegenover het vaderland ook voldoen met ontwikkelingshulp in Afrika. Dat was voor mij als antimilitarist een godsgeschenk. Niet veel later was ik met een lijnvlucht van Sabena op weg naar mijn betrekking in Elisabethstad, nu Lubumbashi, in de zuidelijke provincie Katanga.

Was je voorbereid?

Zinzen: Nee, ik wist niets van Congo en Afrika. Maar eens aangekomen overkwam

mij al gauw nederigheid. Op een meisjes-school moest ik talen doceren. Een van mijn lessen ging over Theophrastus Bombastus Paracelsus, de grondlegger van de kruiden- en plantengeneeskunde in Eu-

ropa. Opeens stak een leerling haar vinger op: 'C'est comme chez nous, monsieur.' Ik sloeg mijn boek dicht: 'Racontez.' Dat jonge meisje vertelde hoe uiteraard ook de Congolezen gebruik maakten van kruiden en planten.

Hoe waren die drie jaren in Congo?

Zinzen: We hadden een luxeleven. In 1960 was Congo onafhankelijk geworden met Joseph Kasavubu als president en Patrice Lumumba als premier. Maar onder leiding van Moïse Tshombe had Katanga zich tot 1963 afgescheurd. Door de naweeën van de secessieoorlog hadden de winkels bevoorradingsproblemen. Hoe werden die voor ons opgelost? Wel, de grens met Zambia lag op tachtig kilome-

Een westelijke laaglandgorilla in het Congolese Virungapark. © Luc Huyghebaert

ter van Lubumbashi en je kon met de auto boodschappen doen. Maar er waren nog restanten van Katangese gendarmen die weleens op wagens durfden te schieten. De vredesmacht van de UNO richtte daarom konvooien in om te gaan winkelen. Een gewapende escorte vooraan en achteraan reed ons naar een andere wereld waar we zelfs airconditioning konden vinden. Op die manier 'overleefden' wij.

Katanga is ontzettend rijk aan grondstoffen en Union Minière was er gevestigd. België had er dus alle belang bij dat deze provincie zich tegen Congo verzette?

Zinzen: Zeker, de Belgen hebben de secessie gesteund omwille van Union Minière, maar het leefde ook bij de bevolking. De heimwee naar Tshombe was groot. In die klas waar ik les gaf voelde ik ook een enorme sympathie voor hem. Iemand had een foto van Tshombe bij en ik had niet precies gezien wie het was. 'Votre copain?' vroeg ik al lachend. Met de ogen vol vuur antwoordde ze boos: 'C'est mon président, monsieur!' Vlak voor Mobutu de macht overnam, keerde Tshombe terug uit ballingschap. Ik herinner mij nog goed de dag dat hij aankwam: de bevolking was uitzinnig. Juichen, zingen en dansen. Vergeet niet, niet iedereen wilde één onafhankelijk Congo. Zowel Katanga als de aanhangers van Kasavubu waren regionalisten. Deze historische tweespalt was er al vanaf het begin. Maar Lumumba kon Katanga niet zomaar laten gaan. Ondermeer daarom wilde België Lumumba weg.

De precieze rol die de Belgische overheid speelde in de moord op Lumumba is nog niet helemaal duidelijk. Maar ook over de dood van VN secretaris-generaal Dag Hammarskjöld zijn er heel wat vragen.

Zinzen: De missie van Hammarskjöld was om een einde te maken aan de secessie van Katanga. Hij was op weg om te onderhandelen met Tshombe. Waarom hij naar Zambia vloog, dat is nog altijd onduidelijk. Had de piloot instructies gekregen om hem niet in Congo te laten landen? Ik weet wel dat toen zijn vliegtuig was neergestort de Belgen in Congo mij zeiden: 'Als de Union Minière schiet, dan schiet hij raak.' Maar bewezen dat zij het waren, is dat nooit.

Kort nadat de populaire Tshombe in 1965 de Congolese verkiezingen won, pleegde Mobutu een staatsgreep. Hoe reageerde de bevolking hierop?

Zinzen: Toen ik in Lubumbashi was, bracht

'Lumumba kon Katanga niet zomaar laten gaan. Ondermeer daarom wilde België Lumumba weg'

Mobutu een bezoek aan de stad. Ik zie hem nog door de straten rijden. De bevolking stond er ook, maar juichte of applauddisseerde niet. Ze aanvaardden hem wel. De Congolezen hadden drie jaar oorlog achter de rug en Mobutu bracht in het begin vrede. De economie boombde, tot de oliecrisis vijf jaar later begon. De olieprijs steeg en de koperprijs stortte in. Mobutu zette onteigeningen in en daarmee begon de economische crisis die nog altijd voortduurt. België verloor al zijn invloed tijdens de jaren van Mobutu. En niet enkel door hem. Ook de Belgische Société Générale, dé economische pijler die nog vele jaren na de onafhankelijkheid een grote rol speelde, verdween. Mobutu veranderde Union Minière in Gécamines, smet de hoogste Belgische baas buiten en passeerde letterlijk langs de kassa. Eigenlijk gedroeg Mobutu zich zoals Leopold II: Congo was zijn privébezit. Gécamines bleef eerst nog goed draaien, maar door Mobutu ging dat uiteindelijk allemaal kapot. Dus weg met de inkomsten. De Amerikanen waren geopolitiek een grote speler geworden en Congo mocht in geen geval communistisch worden. Dus Mobutu werd gesteund en kon blijven zitten.

In 1994, tijdens de laatste jaren van Mobutu, vond in Rwanda een genocide plaats waarvan men het aantal slachtoffers op een miljoen inschat. Welke plaats heeft die gruwelijke gebeurtenis in de geschiedenis van Congo?

Zinzen: Die genocide beïnvloedt Congo tot op de dag van vandaag. Want alle problemen die we nu in Oost-Congo kennen, zijn toen begonnen. Vanaf het moment dat de Rwandese president Paul Kagame aan de macht kwam, vluchtten er in enkele dagen tijd miljoenen Rwandezen naar Congo. Het oude Rwandese regeringsleger is daarna met wapens naar de vluchtelingenkampen getrokken die in Oost-Congo waren opgezet. Mobutu's troon was al aan

het wankelen, en op een dag wilde Kagame Mobutu weg. Rwanda en Oeganda, waarvan Kagame afkomstig is, zijn het land binnengevallen samen met een hoop andere Afrikaanse landen, tot Namibië, Angola en Zimbabwe toe. Dat is hen gelukt. De Rwandezen en de Oegandezen hebben er dan voor gezorgd dat Laurent-Désiré Kabila president werd zodat ze op hun beurt aan de grondstoffen konden zitten. Want dat was van in den beginne de bedoeling van Kagame.

Wat was de precieze aanleiding van het conflict tussen de Hutu's en de Tutsi's, de twee rivaliserende Rwandese bevolkingsgroepen?

Zinzen: Tutsi's zijn veehouders die het land niet bewerken. In de prekoloniale tijd waren het ook krijgers. Die moeten oorlog kunnen voeren als het nodig is. Hutu's bewerken wel het land, zij hebben grond nodig om te overleven. Als die grond beperkt is, zoals in Rwanda, zorgt dat voor problemen. Toen Rwanda onafhankelijk werd en de Tutsi's de macht moesten afgeven, vonden de eerste moorden op hen plaats om grond in te pikken. Niet omdat ze Tutsi's waren, geen ware etnische oorzaken, maar omdat ze grond hadden. Dat was, denk ik, de echte oorzaak.

Maar ondertussen kan Kagame gewoon zijn gang gaan.

De steun voor Kagame komt opnieuw van de Verenigde Staten. Toen Mobutu aan het verzwakken was, zocht de VS naar een nieuwe vaste bondgenoot. Die vonden ze in Kagame. Hij volgde in de VS een militaire opleiding en heeft vrienden gemaakt in het Amerikaanse leger. Met steun van de VS is hij vanuit Oeganda Rwanda binnengevallen om het land als Westers bolwerk te behouden. In Oeganda was hij hoofd van de militaire inlichtingendienst en had daar als bijnaam 'The Killer'. Tegelijk is hij geen slechte bestuurder. Rwanda floreert economisch. Toen ik in de jaren '60 voor de eerste keer in de hoofdstad Kigali aankwam, was er één verkeerslicht. Er lag één kilometer asfalt: de weg naar het vliegveld. Vandaag is het een grootstad naar Europese normen. Met files en knappe huizen. Het bulkt er van rijkdom en welvaart, allemaal afkomstig van de handel in grondstoffen die in Congo gestolen zijn. Ook nu zijn er nog Rwandese militairen actief om grondstoffen illegaal uit Congo te halen. Om een voorbeeld te geven: Rwanda publiceert net als alle andere landen elk jaar exportcijfers. Een van hun exportproducten is diamant. Er is in heel Rwanda nog geen enkele diamant gevon-

‘De cafeteria kreeg de naam ‘Maman Mapassa’, dubbele moeder betekent het. Omdat ik een tweeling heb’

den. De Congolezen worden niet alleen bestolen, maar ze betalen ook nog eens een hoge prijs voor de grote instabiliteit die het met zich meebrengt in de regio, met duizenden moorden en verkrachtingen als gevolg.

Gruwelijke taferelen in Oost-Congo, terwijl iedereen zegt dat het de mooiste plek op aarde zou kunnen zijn.

Smet: In het begin hebben we gezegd dat we er iets gingen kopen. Omdat het er zo prachtig is.

Zinzen: Het is er fantastisch. Het meer, het woud errond met de gorilla's. Oost-Congo heeft alles om een toeristische trekpleister te worden. In de koloniale tijd was het heel toeristisch, maar wel enkel voor de kolonialen.

Jullie werken er samen met de Belgische organisatie Kisangani vzw aan verschillende sociale projecten.

Zinzen: Kisangani ligt middenin het woud en de grond is redelijk onvruchtbaar. Als de grond is uitgeput, kappen de boeren de bomen in het oerwoud om nieuwe velden aan te leggen. Daarom is het de bedoeling het oerwoud te beschermen en de boeren tegelijk de gelegenheid te geven om lucratief aan landbouw te doen. Prof. Em. Hugo Gevaerts was in de jaren '80 decaan van de wetenschappelijke faculteit in Kisangani. Samen met zijn Congolese collega's stampte hij het 'Projet Agroforestier' uit de grond om ondermeer nieuwe landbouwmethodes te introduceren.

Smet: In natte velden wordt rijst geplant,

daarin zetten ze kleine visjes uit die vervolgens de velden bemesten. Hierdoor groeit de rijst zeer goed en de afval ervan valt in het water. De vissen eten dat op en worden zo zelf grote, dikke vissen. Twee keer per jaar worden de velden leeggepompt om de vissen op te rapen. En daarna zetten ze nieuwe vissen uit en wordt er weer rijst geplant. *Et ça marche.* Met tamelijk kleine ingrepen lukt het om daar een economie uit te bouwen. Ze zijn ook met schooltjes begonnen waar de klemtoon ligt op onderwijs voor meisjes.

Zinzen: Het project heeft ook bestaande scholen onder haar hoede genomen waar ze de kinderen de nieuwe landbouwmethodes aanleren. Hugo Gevaerts heeft Kisangani vzw oorspronkelijk opgericht, maar het zijn de Congolezen die het werk doen. En wat er daar aan competente...

Smet ...en intelligente...

Zinzen ...mensen zijn: ongelofelijk!

Aan de universiteit van Kisangani is er ook een project dat jullie zelf opgestart hebben.

Smet: Wij hebben twee echtgenotes van professoren aangesproken en gezegd dat wij geld bij elkaar zouden verzamelen als zij een project zouden begeleiden. Iets later kregen we een projectvoorstel voor een cafeteria. Op het terrein van de universiteit stonden nog de muren van de oude cafeteria. Maar geen dak, geen ramen of vloer. Met 5000 dollar wilden ze die cafeteria opnieuw opbouwen. Dat hebben ze gedaan en de zaken draaien nu zeer goed. Er werken vijf ongehuwde moeders die op straat leefden. De cafeteria kreeg de naam 'Maman Mapassa', dubbele moeder betekent het. Omdat ik een tweeling heb.

Zinzen: Het succes en de reputatie ervan is nu zo gegroeid dat ze uitnodigingen hebben gekregen om aan andere universiteiten ook zo'n cafeteria op te richten.

Wie het project wil ondersteunen, kan een bijdrage storten op: vzw Kisangani - BE35 2350 3524 2637 met vermelding 'Cafeteria Maman Mapassa'

Interview

Sidi Larbi Cherkaoui

Onze Belgische choreografen en dansers behoren tot de wereldtop. Gezelschappen zoals Rosas van Anne Teresa De Keersmaeker, Ultima Vez van Wim Vandekeybus en het voormalige Koninklijk Ballet van Vlaanderen betraden de belangrijkste internationale Bühnes. Zo ook Sidi Larbi Cherkaoui met zijn eigen gezelschap Eastman. Sinds 2015 is Cherkaoui artistiek leider dans van Opera Ballet Vlaanderen, zoals die laatste nu heet.

Waarom de naam Eastman?

Eastman is een vertaling van mijn achternaam. Cherkaoui betekent 'komende van het oosten' in het Arabisch. Bepaalde talen roepen soms angst op. (*glimlacht*) Dus vond ik het interessant om te zien hoe de naam door een Engelse vertaling een heel andere wending krijgt.

Waarom begon je met een eigen gezelschap?

Dat is gekomen uit een verlangen om een groep rondom mij te houden. Ik werkte eerst in verschillende huizen, zoals bij les ballets C de la B van Alain Platel, waar ik begonnen was en een heel team had opgebouwd. Op uitnodiging van Guy Cassiers werd ik maker bij het Toneelhuis. Dat was een heel boeiende periode, maar ik voelde dat ik meer ruimte nodig had voor de mensen met wie ik werkte. Het Toneelhuis was mijn huis, maar niet per se dat van mijn team.

Het gebeurt vaak dat mensen helemaal van de kaart zijn na een voorstelling van jou. Hoe speel je dat klaar?

Ik doe mijn best om toeschouwers in mijn voorstellingen onder te dompelen. De artiest en het publiek hebben hierin wel een gedeelde verantwoordelijkheid. Ook het publiek moet moeite willen doen. Er is werk van collega's dat ik enorm sterk vind, maar dat niet populair is omdat het te cryptisch of eigenwijs is. Gelukkig kan mijn publiek het voor zichzelf opbrengen om in mijn wereld te stappen.

© Filip Van Roo

'Opeens zag ik een fragiliteit, een enorme menselijkheid die anders verstopt zit achter de systemen'

Is het moeilijk om een publiek te overtuigen om zich te laten meeslepen?

Sommige mensen zijn beeldgericht, maar de meesten geloven alleen wat ze lezen. Vooral de Westerse samenleving is een maatschappij van het geschreven woord. Het is belangrijk om mensen uitleg te geven via het woord en ze zo te doen vertrouwen in het beeld. Dat lukt al met een krantenartikel of wat context vooraf.

Je werkt vaak met performers uit Japan. Hoe komt dit?

Dat is gegroeid. In 1999 trad ik zelf voor de eerste keer op in Japan. Ik was enorm onder de indruk van hoe die maatschappij is gestructureerd. De stiptheid, de hypercorrectheid: net een Zwitserse klok. In maart 2011 had ik een project in Japan en vonden de grote zeebeving en de kernramp van Fukushima plaats. Ik was toen in Tokio en terwijl we iedereen van het team moesten terugsturen naar Europa, ben ik gebleven. Dat gaf mij de gelegenheid om helemaal anders naar Japan te kijken. Sindsdien is er iets veranderd in mijn relatie met het land. Opeens zag ik een fragiliteit, een enorme menselijkheid die anders verstopt zit achter de systemen. Dat heeft een diepe band gecreëerd met het Oosten.

Ook met andere Aziatische landen?

Ja, met China bijvoorbeeld. De Chinezen hebben een heel bijzondere manier van denken over de natuur. Ze hebben er eeuwenoude kennis over het lichaam. Ze weten dingen die wij in het Westen nu pas ontdekken of erkennen. Het is een moeilijk onderwerp. Mensen hier beschouwen het vaak als iets heel esoterisch, maar het ik vind het net erg concreet, zoals de energetische banen en meridianen van het lichaam in de acupunctuur bijvoorbeeld. Ook in Kung Fu en andere gevechtssporten komen spiritualiteit en het fysieke samen. Ik spreek tegen mijn dansers ook in termen die hieraan verbonden zijn. Vaak kijken we naar het lichaam alsof het enkel botten en spieren zijn, maar er is veel meer. Er is een soort van lijm die alles vasthoudt. Daar is het te doen, daar ligt bij kwetsuren zelfs het genezingsproces.

Kijk je hierdoor anders naar beweging?

Als je een beweging uitvoert, komt er een vorm tevoorschijn en die is voor mij ondergeschikt aan de manier waarop je ze uitvoert. Bij alle vormen van beweging kijk ik dus pas op de laatste plaats naar het architecturale. Dat architecturale is louter het gevolg van de energie waaruit een bewe-

©Flip Van Roe

ging onstaat. De meeste mensen kijken op de foute manier. Ze zien punt A en B, maar niet hetgeen ertussen gebeurt, niet hoe de overgang gemaakt wordt, terwijl je net daarop moet focussen.

Als men in Azië anders met het lichaam omgaat, merk je dat dan ook aan de bewegingen van hun dansers?

Ja, ze hebben een andere lichaamscultuur. Squatten is in Azië een alledaagse beweging waardoor de achillespees zich anders ontwikkelt en de fysieke mogelijkheden ervan hoger liggen. Het is niet genetisch. Iedereen kan het trainen. Maar zij die het van jongs af aan doen, kunnen in een performance wel een *extra mile* gaan.

Zijn er nog verschillen?

Over het algemeen worden performers in Azië niet getypecast op één rol. Je kunt als Indische godin dansen, maar ook een bedelaar worden, of een koning. Je kan alles zijn en ook nog eens binnen eenzelfde voorstelling. Die transformatie is er veel minder in het Westen. Als danser ben je bijvoorbeeld de prins, punt. Dat ben je dan voor heel je leven en als je ouder wordt, dan speel je maar de koning. De artistieke ontwikkeling wordt bij ons enorm beperkt door het soort van rollen die je mag spe-

'De vraag waar de bron is, vind ik gevaarlijk. Ze ligt niet in het Oosten of in het Westen'

len. Zoals acteurs die altijd als de humorist getypecast worden terwijl ze misschien het sterkst zijn in een tragisch stuk. In Azië moeten artiesten alles kunnen. De kunst heeft er een grotere nieuwsgierigheid naar de artiest toe.

We horen vaak in de interviews die we afnemen dat het Oosten nog steeds naar het Westen opkijkt. Hoe zit dat bij de dans?

Er is altijd een imitatie-drang, maar dat gaat op voor beide kanten. Mijn huis staat vol met standbeelden van boeddha, uiteraard heb ik die uit het Oosten gehaald. Wellicht valt het sneller op als we zien dat iemand iets doet wat uit de eigen cultuur komt. Sommige werken van Picasso zijn bijna

letterlijke kopieën van Afrikaanse maskers. Hoeveel keer heeft mijn generatie niet naar Amerika gekeken? De vraag waar de bron is, vind ik gevaarlijk. Ze ligt niet in het Oosten of in het Westen. Het is een menselijke bron. Er wordt een hele propaganda gevoerd rond *who is first with what*. Sommige dingen ontspruiten ergens en reizen verder en komen soms terug waar ze zijn begonnen.

Wat is de voedingsbodem geweest waardoor al die talentvolle mensen zoals Alain Platel en Anne Teresa De Keersmaeker hier zo hebben kunnen groeien?

Ik denk dat het te maken heeft met de diversiteit van de teams. Er heerste internationaliteit, wat rijkdom creëerde. Bij Anne Teresa zaten bijvoorbeeld Japanse, Australische en Nederlandse performers. Zij is zelf heel gestructureerd, maar liet mensen toe die buiten de lijntjes kleurden. Bij Alain kwamen de dansers uit Argentinië en Israël. Onze gezelschappen waren dus vanuit alle hoeken van de wereld geïnformeerd en daarvan werd een synthese gemaakt. Je omgeving beperken en al het andere afsluiten is niet goed. Het is interessanter om alles errond op te nemen en daarmee aan de slag te gaan.

Hoe hou je de lever gezond?

In 1975 telde China amper 0,1 miljoen patiënten met obesitas, dertig jaar later lag het aantal al op 43 miljoen. Deze fikse stijging is te verklaren vanuit een veranderend eetpatroon in Azië. Prof. Dr. Jeoffrey Schouten sprak met la-on over de gevaren en goeddoeners voor het cruciale orgaan dat overgewicht mee reguleert: de lever.

In tegenstelling tot wat veel mensen denken is de grootste oorzaak voor leverziekten in ons land niet alcohol, maar leververvetting. Die vervetting ontstaat door suikerziekte, een hoge bloeddruk, hoge cholesterol of overgewicht. De westerse levensstijl is dus de boosdoener.

Wat is er dan precies mis met die westerse levensstijl?

Veel eten en vetig eten. Maar het ergste is de fructose die in frisdranken zit. Die zorgt voor een vervetting van de lever die kan leiden tot een ontsteking. Op haar beurt kan een ontsteking leiden tot een cirrose, littekenweefsel, wat een onomkeerbare orgaan schade is.

Hoe vaak komt een leververvetting voor?

In de VS heeft de helft van de bevolking een vette lever. In Europa één persoon op drie. Azië zit op hetzelfde niveau, wat vroeger niet zo was. Aziaten hebben een bijkomend probleem door genetische verschillen. Waar de Westerse bevolking verdikt over het hele lichaam, aan de buik, armen en benen, verdikken Aziaten meestal alleen rond de buik, wat een extra risicofactor is voor leververvetting.

Hoe schadelijk is alcohol?

In se is alcohol niet slecht voor de lever, maar je mag niet overdrijven. Dat wil zeggen twee tot drie eenheden alcohol per dag voor een man. Voor vrouwen ligt het maximum op één eenheid, dus één glas bier, wijn of sterke drank. Het alcoholpercentage maakt niet uit. Ik zou zelfs meer durven zeggen: het idee dat je beter geen alcohol drinkt, is absolute flauwekul. Want wetenschappelijk onderzoek toont aan dat zowel wie nooit alcohol drinkt als wie te veel alcohol drinkt minder lang leeft. Een omgekeerde gausscurve als het ware. Mensen die geen alcohol drinken, hebben meer kans om te dementeren. Een glaasje is dus erg gezond.

Wat is wel goed voor de lever?

Het is alleen van koffie bewezen dat het je lever kan sparen van ontstekingen en litteknvorming. Hepatitis C bijvoorbeeld, een

‘Mensen die geen alcohol drinken, hebben meer kans om te dementeren. Een glaasje is dus erg gezond’

virusontsteking van de lever. We zien dat patiënten die koffie drinken, geen littekens of cirrose krijgen. Dagelijks twee tot drie tasjes koffie is ideaal om de lever te beschermen. Het gaat wel om gewone koffie, cafeïnevrije koffie geeft niet hetzelfde resultaat.

Is de lever een orgaan dat zich snel herstelt?

Ja, de lever is een fantastisch orgaan. Het filtert afvalstoffen dankzij een ingenieus proces waarbij de afvalstoffen van de darmen langs een cellaag passeren. Je kan ook meer dan de helft van de lever wegsnijden en zes weken later is die gewoon weer aangegroeid. De mythe waarbij de adelaar Ethon elke dag de lever van Prometheus

opeet en deze 's nachts opnieuw aangroeit, klopt dus grotendeels. De lever heeft een soort van embryonale cellen die zich steeds kunnen vernieuwen, alleszins zolang de schade niet te groot is. Dat maakt van de lever een ideaal orgaan om te transplanteren. Wij nemen soms bij ouders de helft van de lever weg om aan hun kind te doneren. Bij het kind groeit het tot een volwaardige lever aan, bij de ouders komt het verdwenen stuk terug. Levertransplantaties zijn ook succesvol. Bij volwassenen is de tienjarige overleving na een transplantatie 85%, wat ontzettend hoog is. Zieken die anders binnen het jaar overlijden, geef je dus 85% kans om nog minimum tien jaar te leven.

Vanaf wanneer wordt leverschade onherroepelijk?

Een lever kan herstellen tot zes maanden. Dus iemand die in het ziekenhuis binnenkomt met een cirrose en die stopt met drinken en gezond begint te eten, kan na een half jaar opnieuw een gezonde lever hebben. Om je lever te laten controleren is een bloedonderzoek overigens onvoldoende en kan het een vals gevoel van veiligheid geven. Bij een ontsteking gaan levercellen kapot, die komen in de bloedbaan terecht en de test pikt die op. Maar je moet nog wel voldoende levende levercellen hebben. In het eindstadium van levercirrose, wanneer bijna alle normale levercellen afgestorven zijn, kunnen er ook geen cellen meer afsterven. Je kan dus aan cirrose lijden en toch normale levertesten hebben in je bloed hebben. Een echografisch onderzoek van de lever is daarom betrouwbaarder.

Wat kan je nog aanraden?

Gezien de bijzondere anatomie van de lever (microcirculatie) is het de totale oppervlakte van de lever op celniveau bijna zo groot als een voetbalveld. Het is dus letterlijk een groot en belangrijk orgaan. Beweeg daarom veel en zie vooral dat je niet te veel calorieën binnenkrijgt. Want wie goed is voor zijn of haar lichaam, is ook goed voor de lever.

www.dokterschouten.com

Hideki Matsuhisa

Koy Shunka: een Japanse ster

In een steegje vlak achter de regeringswijk en de drukke La Rambla van Barcelona ligt Koy Shunka verscholen. In de portiek van het oude gebouw hangt een deur van glas en staal. Het is voor de bezoeker al een hint dat hierachter een andere wereld ligt. Chef Hideki Matsuhisa opende deze plek in 2008.

Wat ons betreft is ze een icoon in de gastronomie.

Hoe komt een Japanner in Barcelona terecht?

Door een ruzie met mijn vader. Die had een restaurant in Kyoto waar ik op mijn vijftien begon te werken. Dat liep een hele tijd goed. Volwassenheid begint in Japan op twintig, dus vijf jaar later trok ik naar Tokio. Wie er al eens geweest is, weet wat voor een bruisende stad het is. Daar ging er voor mij een wereld open: koks gebruikten er smaken en combinaties die ik nog nooit eerder was tegengekomen. Met die ervaring keerde ik terug naar mijn vader en wat ik in Tokio geleerd had, wilde ik ook in zijn keuken introduceren. Maar onze visies kwamen niet overeen en er ontstond uiteindelijk een spanning die niet meer te houden was. Mijn zus woonde in Spanje, en ze nodigde me uit om afstand te nemen en bij haar het hoofd te komen leegmaken.

Om dan onmiddellijk een horecazaak te openen?

Nee, pas in 2001 ben ik met mijn eigen business gestart, Shunka, een Japans restaurant maar met heel eenvoudige gerechten. Koy Shunka, die een iets complexere keuken heeft, kwam erna. Al kon de timing niet slechter: de financiële crisis barstte los. Maar langzaam konden we een terugkerend cliënteel opbouwen. In 2013 kwam de Michelinster.

Is een ster belangrijk?

Ik zou het vooral een erkenning voor het team noemen. Het geeft een trots, maar meer ook niet voor mij.

Wat was het verschil tussen de gastronomie in Tokio en bij je vader?

In Tokio leerde ik vrijheid kennen en die is ongelofelijk belangrijk voor een kok. Achteraf bekeken zouden de dingen die ik deed ook niet gewerkt hebben in het restaurant van mijn vader.

Je gerechten zijn altijd eenvoudig gedresseerd, echt een voorbeeld van het

‘In Tokio leerde ik vrijheid kennen en die is ongelofelijk belangrijk voor een kok’

Japanse minimalisme. Waar ligt dan de invloed van de mediterrane keuken bij jou?

Het is een cliché, maar de kwaliteit van de producten is het allerbelangrijkste en die bepaalt niet alleen hoe iets op een bord verschijnt, maar ook wat je als kok kan serveren. Spanje is op dit vlak een fantastisch land. Sommige producten zijn zelfs beter van smaak dan in Japan. Maar het gaat ook verder dan dat. Weet je wat ook heel fijn is? Spanjaarden eten graag. Ze genieten ervan.

Waarom ontdekte Europa de Japanse keuken zo laat?

Japan is een eiland, dus er is vanzelfsprekend minder uitwisseling van ideeën met de rest van de wereld. Het ligt ook betrekkelijk afgelegen tegenover Europa en de VS. Vergeet ook niet dat de kosten om internationaal te communiceren vroeger zeer hoog waren: een telefoontje tussen continenten was peperduur. In de jaren '90 veranderde dat en ging de communicatie dankzij nieuwe technologie sneller en goedkoper. Ferran Adrià is destijds als eerste begonnen spreken over de Japanse gastronomie. Hij was toen dé ster en iedereen luisterde naar hem. Maar dat de Japanse keuken de laatste jaren aan extra populariteit won, komt omdat mensen meer belang hechten aan gezond eten. Japanse gerechten bevatten weinig vetten en zout.

Was het voor jou moeilijk om je aan te passen aan de mediterrane leefstijl?

Ja, absoluut. Japan is zo anders. Japan is heel functioneel, rigide bijna, het is niet makkelijk om er te leven. Maar wel makkelijker om af te spreken. In Spanje is alles wat losser, men stelt veel meer uit: *‘mañana, mañana’* hoor je dan. Toch worstelen heel wat Japanners met hun levensstijl. In Tokio zijn er bijvoorbeeld veel impulsen en alles is er 24/7 open. Hier in Barcelona is alles op zondag gesloten. Daar hou ik wel van.

In Wijnegem is er ook een Koy Shunka. Merkte je een verschil in mentaliteit?

Ik wilde hetzelfde concept: een Japans-mediterrane stijl. Al heb je natuurlijk andere leveranciers en producten. Ik heb eerst onderzoek gedaan naar waar de mensen van houden. Dat ging van de gerechten tot de grootte van de porties. En de Belgen, die houden ook van goed eten, dat is zeker.

Wat is je favoriete gerecht?

Waar ik nooit aan kan weerstaan, zijn sardientjes en inktvis. Trouwens, twee van de beste vissoorten die de Middellandse Zee te bieden heeft!

Arnau Muño

Direkte Boqueria

Het restaurant is piepklein, maar de keuken is— figuurlijk — heel groot. En dat allemaal dankzij de gretigheid van Arnau Muño om de gastronomie in de vingers te hebben. Er zijn leerlingen die hun best doen, maar de jonge Arnau deed vroeger wel heel erg zijn best. Na een lesdag in een traditionele koksschool, volgde hij 's avonds zijn leraar nog naar het echte keukenrestaurant. In mei 2018 opende hij in Barcelona, na een lange carrière bij Comerç 24, Direkte Boqueria. Enkele maanden later werd hij uitgeroepen tot kok van het jaar.

Kan je wat vertellen over je opleiding?

Zeven dagen op zeven liep ik naast mijn leraar die in verschillende Michelinrestaurants had gewerkt. Vermoeiend en intens, maar wat genoot ik ervan. Na drie jaar vond hij het welletjes. (lacht) Hij stuurde me naar een nieuw restaurant in Sevilla waardoor ik een opleiding kon volgen in Hotel elBulli (van Ferran en Albert Adrià), in Sanlúcar la Mayor, op enkele kilometers van de stad. Het project in Sevilla ging uiteindelijk niet door, dus bleef ik een jaar bij elBulli. Dat bleek achteraf gezien een ervaring van onschatbare waarde.

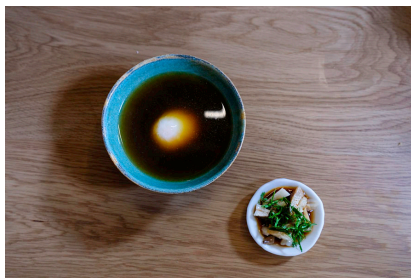
Daarna ging je aan de slag bij een andere topchef: Carles Abellán.

Na Sevilla keerde ik terug naar Barcelona om als chef patisserie aan de slag te gaan in Carles' Comerç 24, een restaurant dat omschreven werd als eclectisch, avantgarde. Een 'must-try' voor foodies. Een probleem, ik had nog nooit in de patisseriekeuken gestaan. Maar daar trok ik me weinig van aan. Opnieuw wilde ik zoveel mogelijk kennis absorberen. Een half jaar later werd ik souschef en nog eens twaalf maanden erna de chef van heel Comerç 24. Tien jaar ben ik er gebleven als rechterhand van Carles. Daarna kwam de tijd voor mijn eigen bedrijf.

In la-on magazine 2020 spraken we met Albert Adrià en toen had hij het over hoe de Franse keuken zo lang de wereldwijde standaard is geweest. In de jaren '90 klopte daar opeens die hele nieuwe generatie Catalaanse chefs op de deur. Waar hebben zij zo lang gezeten?

De Spaanse dictatuur onderdrukte niet alleen mensen, maar ook nieuwe ideeën. Pas na de dood van Franco keerde die vrijheid terug. Het was eindelijk weer toegelaten om met de regels te breken, wat Ferran en Albert dan ook radicaal deden in de gastronomie.

Wat is de belangrijkste eigenschap van

'Het uitgangspunt mag niet enkel zijn dat mensen het leuk en lekker moeten vinden'

een goede chef?

Eerlijk zijn met wat je kookt. Het uitgangspunt mag niet enkel zijn dat mensen het leuk en lekker moeten vinden, maar vooral wat je met je gerechten wil zeggen. Als je deze overtuiging overeind kan houden, dan ben je volgens mij een goede chef.

Wat wil je dan vertellen met Direkte?

Dat de kwaliteit van het product primeert. Direkte staat voor 'direct', 'onmiddellijk'. Elke dag ga ik naar de markt om het aanbod te bekijken. Ik ken de kramen en hun kramers. Ruik en voel aan de producten. Wat ik meeneem, ligt enkele uren later in de pan te sudderen.

Als je hier binnenkomt, merk je de geur op van houtskool.

Ik werk al twaalf jaar met houtskool en dat is gekomen door een reis naar Japan. Vergeet niet, de Japanse keuken bleef in Europa heel lang exotisch. Barcelona telde vijftien jaar geleden misschien een dertigtal sushirestaurants, nu zijn het er waarschijnlijk driehonderd. De ervaring met de Japanse gastronomie daar was voor mij ronduit fascinerend. Hun producten, de smaken, die had ik nog nooit waargenomen. Maar ik heb geen specifieke Japanse kookvaardigheden. Er zitten wel Japanse, Chinese en Koreaanse invloeden in de gerechten van Direkte, maar het is geen Aziatische keuken. En noem het ook niet fusion, wat dat vind ik een vreselijk woord. (lacht)

Je serveert uitstekende biologische wijnen.

Dat is dankzij de voormalige sommelier van Comerç 24. Toen het restaurant sloot in 2015, is hij een wijnhandel begonnen. Hij moest en zou mijn wijnen leveren. Elke week komt hij naar hier en spreken we een uur over de wijnselectie. Wijnen bepalen mee de identiteit van een restaurant.

Je bent een chef die met de beste koks ter wereld heeft gewerkt, heel verfijnde borden creëert en alsmaar innoveert. Met welk gerecht kan je iemand als jou dan nog gelukkig maken?

Met croquetas! (Spaanse kroketten, vaak met ham) Eenvoudig, maar mijn absolute favoriet.

Jeroen Van Dyck

'De graadmeter was dat we ons terug in Bangkok moesten voelen'

Het sluimerde bij Jeroen Van Dyck al langer. De ingrediënten, smaken en prettige nonchalance van de Thaise keuken hadden hem vaak naar Azië gebracht. Vele reizen naar Thailand later, wilde hij de rechten voor altijd dichtbij hebben. In 2012 opende Yam Thai als ode aan de streetfood-cultuur.

Wanneer is die fascinatie voor de Aziatische keuken ontstaan?

Tijdens mijn studententijd, dankzij een docent van de Studio Herman Teirlinck die 's middags altijd een Aziatische lunch meebracht. Terwijl ik er met een broodje zat. Het fascineerde me en ik vroeg er elke keer wat meer uitleg over. Dan ben ik zelf eens een van de — toen zeldzame — Thaise restaurants in Antwerpen gaan bezoeken. Daar at ik de Thaise klassieker Tom Ka Kai, een kokossoep met limoengras en kip. Ik was op slag verliefd.

Streetfood is in Thailand de norm. Overall staan eetkraampjes waar je snel iets kan bestellen.

Het krioelt er van geuren en smaken op straat. Van vlees, vis, tropisch fruit. 's Avonds openen er kleine bars, wordt er voetbal op een groot scherm geprojecteerd en zit iedereen aan tafeltjes met een glas bier en streetfood. Een zalige sfeer. Eten bestellen kan bij de kraampjes op de hoek, of zelfs bij diegenen die op de fiets of moto voorbijrijden. Heerlijk.

Op welk moment werd de drang groot genoeg om zelf een restaurant te openen?

Nathalie (Meskens) en ik liepen al enkele jaren met het idee rond om wat in de horeca te doen. We wilden eerst een B&B openen, maar vanaf dat we ons uiteindelijke pand te koop zagen staan, is het concept uitgroeid tot een restaurant. Dan was het zoeken naar een chef. Gelukkig hadden we een goed contact met de Thaise restaurants in de Van Wesenbkestraat, omdat we daar het merendeel van onze weekavonden doorbrachten in plaats van zelf te koken. (lacht) We hebben vervolgens een 'auditie' georganiseerd met enkele koks. Ze moesten als test minstens tien gerechten klaarmaken met de ingrediënten die we hadden voorzien. Het

'Hoe meer mensen de diversiteit aan Aziatische gerechten ontdekken, hoe beter'

streetfood-gegeven moest er nog altijd doorsijpelen. De graadmeter was dat we ons terug in Bangkok moesten voelen.

Wat is jouw favoriete gerecht bij Yam Thai?

Dat blijft toch nog altijd Pad Krapow Moo, een gerecht van varkensgehakt met krapow, de Thaise basilicum. Op zich heeft krapow niet veel smaak, maar als je het bakt, komt er een heel aroma vrij. Er gaat sojasaus, look en vooral veel chilipeper bij, en klaar. Echt comfort food.

Wat betekent Yam Thai eigenlijk?

Niets. (lacht) 'Yam' betekent salade of 'mengen'. Maar de combinatie Yam Thai bestaat eigenlijk niet. We hebben het gekozen omwille van de klank en belangrijk, het moest ook makkelijk te onthouden zijn.

Zoals de Spaanse chef Arnau Muño ons vertelde, waren Japanse restaurants vijftien jaar geleden nog redelijk zeldzaam in Europa. Pas de laatste jaren boomen ze. Geldt dit ook voor de Thaise keuken?

Ja, absoluut. Behalve de restaurants in de Van Wesenbkestraat was er op de Vlaamse Kaai River Kwai. Die is er nog altijd trouwens. Toen wij op het Zuid begonnen, waren wij met hen de enigen. Nu vind je veel meer Thais en ook Vietnamees in Antwerpen. En maar goed ook. Hoe meer mensen de diversiteit aan Aziatische gerechten ontdekken, hoe beter.

Yam Thai
Restaurant en Home Cooking
Volksstraat 76
2000 Antwerpen
www.yamthai.be
0471824275

Cool things happen on the edge

Cool climate wijn is de stempel van Vinetiq. De wijnboetiek op het Antwerpse Eilandje focust op wijn uit koelere streken. Deze vind je zowel in de hoger gelegen gebieden van Frankrijk en Italië als in landen met een kouder klimaat. Ook de Belgische wijnen komen sinds enkele jaren in het vizier van kenners. Worden de Vlaamse heuvels de nieuwe Loirevallei?

Hoe is Vinetiq op het idee gekomen om zulk een specifiek aanbod te hebben?

Cool things happen on the edge: wijn maken in koelere of hoger gelegen gebieden is een uitdaging. Cool climate is het onderste uit de kan halen in de stiel van het wijn maken én spelen met de grenzen van wat de natuur kan bieden. Pas dan kunnen er echte parels ontstaan. Het levert verfijnde én verrassende wijnen uit de hele wereld. De hoogtes zijn echte hoogtes. We kozen voor *fraîcheur* (frisheid) op de wijnmarkt en dat smaakt.

Is er veel verschil met wijn die geproduceerd wordt in een warm gebied?

Cool climate wijnen bevatten meestal wat minder alcohol, wat ze delicates en fijner maakt. Lichtheid, veelzijdigheid en uitzonderlijke kwaliteit vormen de rode draad in de wijnen die we selecteren. Ook de hedendaagse gastronomie vraagt meer en meer naar vernieuwing op de wijnkaart. Kleinere domeinen met eigenheid, toewijding en karakter nemen de plaats in van ronkende namen, dure chateaus en zware, krachtige wijnen. Chefs willen dat een glas de gerechten niet overheerst, maar er net mooi bij aansluit.

Waar komen jullie wijnen vandaan?

Uit alle hoeken van de wereld. Canada, Nieuw-Zeeland, Duitsland, Hongarije, Frankrijk... en natuurlijk ook uit België. We kiezen zorgvuldig de domeinen uit die ethisch, vaak biologisch en duurzaam werken. Op ons eigen Belgische wijndomein Valke Vleug verbouwen we zelf op deze manier negen druiven. Onze eerste cuvée Pinot Auxerrois 2019 lanceren we eind januari 2021. We hebben ook Pinot Noir, een druiv-

‘Na bier en chocolade, staat ook wijn uit eigen land aan de vooravond van een internationale doorbraak’

vensoort die zich in ons klimaat thuisvoelt, maar wel een stuk gevoeliger is voor weer- verschillen.

Is het een doel van Vinetiq om België mee op de wereldwijnkaart te zetten?

Zeker, maar tegelijk willen we iedereen laten kennismaken met de vele regio's die wat minder voor de hand liggen. Zoals Centraal- en Oost-Europa. Zij hebben nochtans een lange wijngeschiedenis en leveren

schitterende smaken. Belgische wijn is aan een flinke opmars bezig. ‘Koop lokaal’ leeft meer dan ooit tevoren en na bier en chocolade, staat ook wijn uit eigen land aan de vooravond van een internationale doorbraak.

Vinetiq heeft een webshop en een Taste-in Store in Antwerpen. Het biedt een maandelijks membership aan met kortingen en toegang tot exclusieve wijnen. Hun eigen Belgische Wijndomein Valke Vleug werd ontworpen door Vincent Van Duysen en is ook een eventlocatie waar architectuur, wijn, kunst en design elkaar ontmoeten.

Vinetiq Taste-in Store
Nassastraat 36
2000 Antwerpen
www.vinetiq.eu

Wijndomein Valke Vleug
Achterheide 21
2870 Lieveke, Puurs-St-Amands
www.valkevleug.be

More than a law firm

Idan Avraham
Paul Cools
Kim De Pauw
Ibrahim El Mokhtari
Thomas Feijen
Maia Gorelaschwili
Barbara Ivens
Nathalie Lievens
Rosa Maria Silva Soares
Lars Van Aert
Ann Van den Bosch
Rebecca Van Quaele
Chaïna Van Remoortere
Damien Vanderhasselt
Melita Vercammen
Norah Vergauwen
Annick Vermant
Kim Wybo

la-on

Tavernierkaai 2/14
2000 Antwerpen

T. +32 (0)3 400 89 89
E info@la-on.eu
www.la-on.eu

